SOBAT (mei 2022)

ONAFHANKELIJKHEID, DEKOLONISATIE, GEWELD en OORLOG in INDONESIË 1945-1950.

Op 17 februari 2022 is een deel van de resultaten van het onderzoek naar de toepassing van extreem geweld door Nederlandse militairen in het voormalig Nederlands Oost Indië (NOI) in de periode 1945-1950 via *streaming* gepresenteerd. In deze laatste (digitale) Sobat ga ik dieper in op de geschiedenis, organisatie, resultaten en bevindingen van dit onderzoek en kijk ik vooruit naar (te verwachten) vervolgactiviteiten.

1. GESCHIEDENIS ONDERZOEK.

Al sinds het TV debuut van Hueting in **1969** komen de Indië veteranen 'met golven' prominent negatief in het nieuws. Periodes van uitvoerige verhandelingen in de media over extreem geweld dat in de periode 1945-1950 in het voormalig Nederlands Oost- Indië werd toegepast door Nederlandse militairen, werden afgewisseld met periodes van doodse stilte.

De golf die op dit moment Indië veteranen overspoelt, ving bij benadering aan met het bezoek van Minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot medio augustus **2005** aan Indonesië.

In **2005** werd ook Jeffry Pondaag in Indonesië en in **2007** in Nederland actief. Hij kreeg bekendheid met de Stichting Comité Nederlandse Ereschulden waarmee hij aanving excuses en financiële compensatie te eisen voor (nabestaanden van) slachtoffers van het door Nederlandse militairen in Indonesië toegepaste geweld. Al snel kreeg hij een vruchtbare zakelijke band met advocaat, mensenrechtenactivist en hoogleraar Liesbeth Zegveld. Zij wist onder meer in **2011** bij de rechtbank successen te boeken met het honoreren van claims voor 8 weduwen van op 9 december 1947 standrechtelijk geëxecuteerden in Rawagede (thans Bolongsari). Overigens eindigde medio 2021 deze in juridisch opzicht succesvolle combinatie nadat Zegveld om haar moverende redenen de samenwerking met Pondaag verder voor gezien hield.

In het slotdocument (SD, blz. 14) wordt betoogd dat door de rechtszaken en de onthulling in de media van nieuwe en, nog vaker, het oprakelen van reeds bekende excessen, journalisten en documentairemakers een agenderende rol speelden en het maatschappelijk draagvlak voor een breder onderzoek groeide. Ook de wetenschappelijke wereld ging nu bijdragen aan het publieke debat over het extreme geweld in de oorlog tegen de Republiek.

Het is echter maar de vraag of het publieke debat wel zo levendig was of dat dit levendig gehouden wordt, met name door hen die daar belang bij hebben. Persoonlijk denk ik dat de goede relatie van een aantal historici met de media en met sommige politici doorslaggevend is geweest om uiteindelijk het door hen gewenste onderzoek gerealiseerd te krijgen. Opvallend is bijvoorbeeld dat in de Volkskrant van 19 juni **2012** (SD, blz. 15) de (toenmalige) directeuren van de drie onderzoeksinstituten publiekelijk pleitten voor een breed onderzoek. Het is bepaald geen toeval dat nagenoeg tegelijkertijd diezelfde Volkskrant twee (volgens mijn betrouwbare bron door een van de onderzoeksinstituten gelekte) foto's publiceerde waarmee werd geclaimd dat er hiermee voor het eerst onweerlegbaar bewijs was van door Nederlandse militairen gepleegde oorlogsmisdrijven.

Echter een van beide foto's levert daarvoor zeker geen bewijs, over de tweede foto heeft een VOMI lid later in de NRC verklaard dat hij ooggetuige was van de executie door Nederlandse militairen van de op de foto getoonde ca. 10 slachtoffers in een kali.

Hoe dan ook, in **2012** werd bij het Kabinet Rutte 1 een onderbouwde subsidie aanvraag van M€3 ingediend voor een breed onderzoek. Het vóórmasseren was kennelijk niet effectief genoeg geweest want de aanvraag werd tot groot ongenoegen van de onderzoeksinstituten afgewezen. In Kamerstuk 26049, nr. 74, d.d. 14 augustus 2012 reageert de kamer dat het de instituten vrij staat om een breed onderzoek uit te voeren maar dan wel voor eigen rekening en risico. Van regeringswege zal er geen financiële ondersteuning komen. Argumenten die voor de afwijzing werden gebruikt waren, dat noch Nederland, noch Indonesië behoefte had aan een dergelijk onderzoek. Immers de relaties tussen beide landen waren goed en dat moest met het oog op de toekomst ook zo blijven. Met het oprakelen van al het leed in deze bewogen episode in de geschiedenis was geen van beide landen geholpen. Ook had men oog voor de Indië veteranen die inmiddels al op leeftijd waren, al vaker object van onderzoek waren geweest en die de politiek nu een rustige oude dag gunde. Een dergelijk onderzoek zou maar oude wonden openrijten ! Ook een verzoek van de drie onderzoeksinstituten om een aanvulling van M€ 1,8 op een eigen bijdrage van M€ 1,2 werd in 2013 afgewezen (kamerstuk 26049, nr. 75, d.d. 14 januari 2013). Overigens heeft destijds geen enkele politicus mij als voorzitter VOMI NL (en Veteranen Platform (VP)) over 'ontzien veteranen' geraadpleegd en dit (gelegenheids)argument komt dan ook geheel voor rekening van de politiek.

De drie onderzoeksinstituten hebben de handschoen opgepakt en de jaren daarna intensief gebruikt om een volgend kabinet te bewegen alsnog met een substantiële financiële bijdrage over de brug te komen. Een greep uit de ontplooide activiteiten.

2015, Boek "Soldaat in Indonesië" van Gert Oostindie (KITLV).

2016, Boek en tentoonstelling (NIOD) in Verzetsmuseum Amsterdam "gewenst en ongewenst beeld (censuur defensie voorlichtingsdienst m.b.t. foto's NL militair optreden in NOI)" van Louis Zweers c.s.

2016 Boek "De brandende kampongs van Generaal Spoor" van Remy Limpach (NIMH).

En daarnaast een stevige politieke lobby (SD, blz. 16) waarin de PvdA (minister BuZa Koenders) en D '66 (Sjoerdsma) een prominente rol hadden. In **2015** promoveert Remy Limpach summa cum laude aan de Universiteit van Bern op het onderwerp "die brennende Dörfer des General Spoor". Zijn co-promotor was prof. dr. P. Romijn (Hoofd Onderzoek NIOD, deeltijd hoogleraar UvA, medewerker Indië onderzoek). Een jaar later, in september 2016, verschijnt de Nederlandse versie van zijn dissertatie in boekvorm "De brandende kampongs van Generaal Spoor" en in **2020** een beknopte en geactualiseerde versie van zijn boek.

Kamerstuk 26049, nr. 82, d.d. **2 december 2016.**

Na de schokkende conclusies uit zijn onderzoek en uitvoerig beschreven in het boek (870 blz.), kon een reactie van de Tweede Kamer der Staten Generaal (TK der SG) niet uitblijven. Reeds op **29 september 2016** verzocht de Voorzitter van de TK der SG aan het kabinet om te reageren op de studie van Limpach. Deze reactie verscheen in een brief aan de Voorzitter TK der SG en was ondertekend door MinBuZa Koenders, MinDef Hennis-Plasschaert en Stas VWS van Rijn.

In deze brief wordt in de inleiding gesteld dat de dekolonisatieperiode sinds begin jaren vijftig onderwerp is van het maatschappelijke debat in binnen- en buitenland. Ook de Excessennota uit 1969 komt aan bod. Herhaald wordt dat zich weliswaar excessen hebben voorgedaan maar dat van systematische wreedheid geen sprake was, met een voorbehoud voor de Zuid- Celebes affaire en de wijze waarop inlichtingen werden verzameld. De krijgsmacht als geheel had zich evenwel in Indonesië correct gedragen.

In het tweede deel van de brief volgt een beoordeling van de inhoud van de studie van Limpach. Gesteld wordt 'dat het extreem geweldsgebruik door de Nederlandse krijgsmacht een structureel karakter had. Tegelijkertijd constateert dr. Limpach dat het merendeel van de Nederlandse militairen zich niet schuldig heeft gemaakt aan het gebruik van extreem geweld'. In de alinea over veteranen in dit tweede deel van de brief wordt dit nog eens herhaald: "Het kabinet bevestigt de waardering voor alle oud-militairen die in opdracht van de Nederlandse regering zijn uitgezonden naar conflictgebieden en wil nogmaals onderstrepen dat een belangrijke conclusie van dr. Limpach is dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij extreme gewelddaden".

Het derde deel van de brief is getiteld 'Nader onderzoek'. Van belang voor het onderzoek zijn de volgende twee alinea's. 'Het kabinet realiseert zich dat een vervolgonderzoek pijn zal kunnen veroorzaken bij de groep Indië veteranen, maar acht het van belang dat een nader onderzoek juist ook aandacht geeft aan de moeilijke context waarin Nederlandse militairen moesten opereren, het geweld van Indonesische zijde, de inzet waarbij geweld geen of nauwelijks een rol speelde en de verantwoordelijkheid van de politieke, bestuurlijke en militaire leiding. Daarnaast zal een onderzoek tevens in moeten gaan op het leed van slachtoffers en nabestaanden van de "bersiap", een periode gekenmerkt door een gezagsvacuüm waarin vele slachtoffers vielen onder diverse bevolkingsgroepen, die weinig erkenning kregen in onderzoek en publicaties".

In de tweede alinea volgt dan de instemming met een vervolgonderzoek: 'Alles afwegende concludeert het kabinet dat er inmiddels, en in tegenstelling tot het eerder genomen besluit (in 2012), voldoende aanleiding is voor een breed opgezet onderzoek naar de context van het geweldsmisbruik en de periode van dekolonisatie. '

En aan het einde van de brief: 'De onderzoeksinstituten Koninklijk Instituut voor Taal-, Land en Volkenkunde (KITLV), het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en het Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD) willen een dergelijk onderzoek gaan uitvoeren. Het kabinet is bereid hier een financiële bijdrage aan te verlenen waar deze aansluit bij het bovengenoemde kader".

Merk op dat een conclusie van het kabinet de Jong (1969) en van Limpach (2016) dat 'het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij extreem geweld' in deze kabinetsbrief van 2016 tot tweemaal toe wordt herhaald. Dat is tevens ook de laatste keer dat we deze voor veteranen nog enigszins gunstige conclusie in verdere correspondentie en in het onderzoek zelf nog tegenkomen. Dat geldt eveneens voor de onderstreepte passages over 'geweld aan Indonesische zijde' en 'inzet (nagenoeg) zonder geweld'.

In SD, blz. 32 wordt nog wel gemeld “In de brief aan de Tweede Kamer waarin het voornemen tot financiering van het onderzoek werd aangekondigd, refereerde de regering uitdrukkelijk aan het Indonesische geweld dat immers onderdeel was van ‘de moeilijke context waarin Nederlandse militairen moesten opereren’. De onderzoekleiding is zich er dus wel van bewust dat de regering dit een belangrijk aspect van een onderzoek vond. Let wel, het gaat hier niet alleen om het geweld tijdens de bersiap maar over al het extreme geweld dat aan Indonesische zijde werd toegepast gedurende de periode 1945-1950.

Kamerstuk **23 februari 2017**.

Het vervolg op de kamerbrief van 2 december 2016 is een brief van dezelfde ondertekenaars naar de Voorzitter van de TK der SG van 23 februari 2017. Hierin wordt gesteld: ‘Het kabinet heeft in de brief van 2 december j.l. aangegeven bereid te zijn hier een financiële bijdrage aan te verlenen voor zover dit onderzoek aansluit bij het daarin geschetste kader. Het kabinet informeert u hierbij over de onderzoeksopzet en de kosten van het onderzoek. In de bijlage vindt u de volledige onderzoeksopzet zoals opgenomen in de subsidie- aanvraag die is ingediend door KITLV, NIMH en NIOD’. En verder ‘Het kabinet is van mening dat de bijgaande subsidieaanvraag voldoet aan het op 2 december 2016 gestelde kader en heeft besloten om aan het onderzoek van KITLV, NIMH en NIOD een financiële bijdrage te verlenen à €4,1 miljoen’ en ten slotte ‘Het betreft een onafhankelijk onderzoek waarover het kabinet een oordeel zal vellen nadat het volledig is afgerond en het geheel van de resultaten kan worden gewogen’.

In deze brief is merkwaardigerwijs inderdaad niets meer terug te vinden over aandacht voor Indonesisch geweld in de periode 1945-1949 en over het humanitaire werk van Nederlandse militairen. Ondanks dat de veel geciteerde Limpach in zijn boek ’De brandende kampongs van Generaal Spoor’ zegt over humanitaire acties (blz. 780): “Daarnaast wil ik er nogmaals op wijzen dat Nederlandse organisaties en ook de krijgsmacht veel hulp van de meest uiteenlopende soort hebben verleend aan de dikwijls noodlijdende Indonesische bevolking- ook al waren daaraan lokaal grenzen gesteld en werd dit vaak bepaald door tactiek”.

Dus de vraag rijst, wat is er gebeurd tussen de kamerbrieven van resp. 2 december 2016 en 23 februari 2017 ? Heeft BuZa zitten slapen of is bewust met de ‘gestripte’ versie van de onderzoeksinstituten ingestemd, daarmee een voorschot nemend op instemming met een voor Indië veteranen nog ongunstigere uitkomst ?

SD, blz. 33 meldt dat de focus in het onderzoek eenzijdig ligt op extreem geweld aan Nederlandse zijde. “Van meet af aan hebben de drie instituten aangegeven dat het onderzoek gericht zou zijn op het verwerven van dieper inzicht, op analyse en verklaring van het Nederlandse oorlogsgeweld in bredere context”. Er wordt niet gemotiveerd waarom deze keuze is gemaakt, evenmin als wat moet worden verstaan onder ‘van meet af aan’. Is dat de eerste poging om subsidie aan te vragen in 2012, de tweede aanvraag van december 2016 of die van februari 2017 ?

Wetenschappelijk gezien zie ik de eenzijdige focus op Nederlands geweld als een ernstige tekortkoming. Het lijkt nu op een radioverslag van een (voetbal)wedstrijd waarin alleen het spel van één partij wordt verslagen en dan ook nog alleen de slechte ballen. Heeft de luisteraar dan na afloop een goed beeld van (het verloop van) de wedstrijd ?

Zelf denk ik dat beide onderwerpen buiten het onderzoek zijn gehouden om een zo belastend mogelijk beeld van het optreden van de Nederlandse militairen te kunnen schetsen. Elementen zoals humanitaire acties die het Nederlandse optreden positiever zouden inkleuren of verwijzingen naar extreem optreden aan Indonesische zijde die mogelijk aanleiding zouden geven tot wegstreping (compensatie) tegen het Nederlandse extreme geweld, zijn bewust buiten dit onderzoek gehouden.

Nog een kanttekening bij deze kamerbrief. Hoewel er sprake is van een overeenkomst, is het kabinet formeel geen opdrachtgever maar verstrekker van een financiële bijdrage voor dit onafhankelijke onderzoek. Gedurende de looptijd van het onderzoek zal het kabinet zich dan ook niet inhoudelijk bemoeien met de inhoud, pas na volledige afronding van dit onderzoek zal het kabinet hierover een oordeel vellen. SD, blz. 17 meldt dat dit gedurende het onderzoek ook zo is geschied. "De overeenkomst tussen de overheid en de drie instituten betreft uitdrukkelijk geen opdracht, maar medefinanciering. Dit betekent dat de subsidiegever, conform de uitgangspunten voor onafhankelijk onderzoek van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), geen inhoudelijke bemoeienis heeft met, dan wel verantwoordelijkheid draagt voor de uitvoering en uitkomsten van het onderzoek, terwijl de opdrachtnemers slechts gehouden zijn aan procesmatige en financiële verantwoording aan de subsidiegever. Deze verhouding is gedurende het onderzoek niet in het geding geweest." In deze constructie lijkt mij de term 'opdrachtnemers' ongelukkig gekozen, er is immers formeel geen sprake van een opdracht. Maar betekent dit dan ook dat de onderzoekleiding de voorwaarden die het kabinet voor het verstrekken van de gewenste subsidie heeft gesteld, zo maar kan negeren ? Het lijkt mij dat MinBuZa (als hoofdsponsor) daar een mening over zou moeten hebben.

Nu het kabinet op 23 februari 2017 met de gevraagde subsidie had ingestemd, konden de drie onderzoeksinstituten aan de slag met hun voorbereidingen voor het onderzoek. Bijvoorbeeld het aanzoeken van onderzoekers, het invulling geven aan de onderzoeksorganisatie, procedures, werkwijze, interne- en externe communicatie, het detailleren van de begroting en het verder uitwerken en onderling afstemmen van de onderzoeksopzetten.

Intern ging het onderzoek officieel van start op **1 september 2017**. Naar buiten toe was de start, de 'kick off', op **14 september 2017** d.m.v. een publieksbijeenkomst in Pakhuis 'De Zwijger' in Amsterdam. Voor degenen die niet lijfelijk aanwezig konden zijn, bestond de mogelijkheid om deze bijeenkomst via *streaming* te volgen. Deze *streaming* (2 uur 11 min) is terug te zien op www.YouTube.com, zoeken op NIOD/KITLV/NIMH: Dekolonisatie of rekolonisatie? Vermeldenswaard is dat tijdens deze bijeenkomst de toenmalige Voorzitter van het VP, brigadegeneraal b.d. Hein Scheffer bij "reacties uit de zaal" reeds aandacht vroeg voor het belang en het gebruik van eenduidige terminologie m.b.t. (vormen van) geweld. De onderzoekleiding onderschreef dit belang en onderstreepte dat hieraan zeker aandacht zou worden geschonken.

2. OPZET ONDERZOEK.

Titel onderzoek.

Het onderzoek is aanvankelijk onder de titel “Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950”, uitgevoerd door de drie onderzoeksinstituten KITLV (Leiden), NIMH (Den Haag) en NIOD (Amsterdam). In de loop van 2018 is de titel van het onderzoek uitgebreid met “Onafhankelijkheid” (notitie NIOD d.d. 15 november 2018) en luidt sindsdien “Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950” (SD, blz. 27).

Taakverdeling onderzoeksinstituten.

Voor de uitvoering van het onderzoek is de volgende taakverdeling afgesproken, **NIOD** dagelijks voorzitter, aanspreekpunt regering, budgetbeheerder, woordvoerder, **KITLV** penvoerder slotdocument, zo nodig formuleren aanvullende onderzoekopdrachten, **NIMH** organisatie kwaliteitsbewaking publicaties.

Tijdschema.

Aanvankelijk was een tijdschema voorzien met een voorbereiding van het onderzoek en de onderzoeksorganisatie vanaf maart 2017, de kick off in september 2017 en presentatie van de onderzoeksresultaten in september 2021. Corona was de aanleiding om dit tijdschema aan te passen. Nationale en internationale (tijdelijk) beperkende maatregelen hadden een vertragende invloed op het verloop van het onderzoek, zoals reisbeperkingen naar bijv. Indonesië, (tijdelijk) niet toegankelijke archieven in binnen- en buitenland, het verbod om met grotere groepen bijeen te komen voor vergaderingen en symposia, thuiswerken en quarantaine. Vandaar dat de presentatiedatum verschoof naar uiteindelijk 17 februari 2022 met de kanttekening dat op die datum het slotdocument en een viertal publicaties zijn verschenen en in mei en mogelijk zelfs later in 2022 de resterende zeven publicaties met onderzoeksresultaten zullen volgen.

Deelonderzoeken.

Het onderzoek bestaat uit zeven deelonderzoeken, een synthese (samenvatting, later slotdocument genoemd) en het ondersteunende project “getuigen en tijdgenoten”.

De zeven deelonderzoeken zijn:

- Bersiap.
- Politiek-bestuurlijke context.
- Internationale politieke context.
- Vergelijkend onderzoek dekolonisatieoorlogen.
- Asymmetrische oorlogvoering,b
  bestaande uit de sub- onderzoeken technisch geweld, inlichtingendiensten en (militair) Justitieel apparaat.
- Regionale studies.
- Maatschappelijke nasleep.

De onderzoeksopzet van ‘Bersiap’ en ‘Maatschappelijke nasleep’ is gaande het onderzoek herschreven. Het project ‘Getuigen & tijdgenoten’ was oorspronkelijk bedoeld als ondersteunend project om o.a. vergaarde relevante informatie uit interviews ter beschikking te stellen aan de onderzoekers van de zeven deelonderzoeken. Dit is ook gebeurd en daarnaast is een zelfstandige publicatie verschenen waarvan een samenvatting als intermezzo in het slotdocument is opgenomen.

Publicaties.

De resultaten van het onderzoek zijn vastgelegd in twaalf publicaties. De eerste vijf zijn op 17 februari 2022 verschenen bij Amsterdam University Press (AUP). Deze publicaties zijn te koop in de boekhandel maar ook (gratis) op internet te downloaden. Ga op de website www.AUP.nl/book naar “Disciplines”, door naar “Open Access”, door naar “Boeken collectie” en er verschijnt een afbeelding van elke publicatie. Klik hierop en u kunt elke publicatie afzonderlijk downloaden.

De volgende vijf publicaties zijn reeds verschenen:

- “Over de grens”(slotdocument, 576 blz.).
- “Diplomatie en geweld”(internationale politieke context, 207 blz.).
- “Van Rij en Stam” (bronnenpublicatie, 240 blz.).
- “Een kwaad geweten”(nasleep, 368 blz.).
- “Sporen vol betekenis” (getuigen & tijdgenoten, 311 blz.).

De andere zeven volgen in mei 2022 en mogelijk zelfs nog later dat jaar. In het slotdocument vindt u al wel de samenvatting met de conclusies van de zeven nog te verschijnen publicaties.

Kosten onderzoek.

In de subsidie aanvraag in 2016/2017 hebben de 3 onderzoeksinstituten M€ 4,1 voor het onderzoek gevraagd en gekregen. Uit eigen middelen claimen zij M€ 2 bij te hebben gedragen. Door Corona is de periode van onderzoek verlengd van september 2021 naar februari 2022. Daarom is in 2021 aan hoofdsponsor MinBuZa een ophoging van de subsidie gevraagd met ca. M€ 0,5.
In totaal was met dit onderzoek dus een bedrag gemoeid van M€ 6,6.

Medewerkers onderzoek.

Aan het onderzoek heeft in de afgelopen ruim vier jaar een groot aantal historici en ondersteuners meegewerkt. Het *fact sheet* op de NIOD website geeft het volgende aan:

- Onderzoekers in Nederland (excl. onderzoeksleiders):	26
- Onderzoekers Universiteit Yogyakarta, Indonesië:	17
- NIAS *fellows* en auteurs “vergelijkend onderzoek”:	11
- Assistent onderzoekers (NL en IND):	19
- Interne medewerkers:	6
- Vrijwilligers:	8
- Ondersteuning en advies (inb. communicatie, secretariaat, foto bewerking):	23
- Onderzoekleiding en programma coördinatie:	5
Totaal:	**115**

Een aanzienlijk deel van de Nederlandse onderzoekers had al eerder gepubliceerd over het Nederlandse optreden in Indonesië en daarmee reeds een visitekaartje afgegeven hoe zij in deze materie staan. Het is denkbeeldig dat zij (mede) op grond hiervan voor een bijdrage aan dit onderzoek zijn aangezocht. SD, blz. 103 memoreert Groen en Limpach (beiden NIMH) die in het handboek 'Krijgsgeweld en kolonie' (2021) de periode 1945-1949 samenvatten. "Het verbaast niet dat hun conclusies dicht bij die van hun eerdere werk liggen". Dat zal voor de andere betrokken onderzoekers vermoedelijk evenzeer gelden waardoor het risico van 'groepsdenken' niet ondenkbeeldig is.

Organisatie.

De organisatie van het onderzoek had de volgende opzet. Een **projectorganisatie** bestaande uit de directeur van elk van de drie onderzoeksinstituten en een programmacoördinatie van twee personen. De directeuren hadden de algemene leiding van het onderzoek en waren verantwoordelijk voor een goed en tijdig verloop van het onderzoek en de nasleep daarvan. Daarbij hebben de aan Corona gerelateerde beperkingen vanzelfsprekend het werk gecompliceerd. In de Programmaraad onder voorzitterschap van de Directeur NIOD, werd periodiek de voortgang van het onderzoek besproken tussen leidinggevenden en de onderzoekers. Ook werden tussentijdse onderzoeksresultaten met elkaar besproken en zo nodig met en op elkaar afgestemd en dat is in het slotwerk ook goed merkbaar. Om gaandeweg de "rode draad" in het onderzoek te kunnen bewaken, was reeds in een vroeg stadium, op 9 februari 2017, het onderzoekprogramma op papier gezet en door prof. dr. Van Vree (NIOD) met de subsidieverstrekkers gecommuniceerd. Iets later, op 1 augustus 2017 zette prof. dr. Oostindie (KITLV) de voorlopige inhoudsopgave op papier. Heel verrassend was het merendeel van de onderzoeksresultaten dan ook niet.

Tot slot verzorgt de projectorganisatie ook de communicatie, o.a. via de NIOD website, 3x een publieksbijeenkomst, de media en mondeling en schriftelijk met talloze nationale en internationale organisaties en personen, waaronder de subsidieverstrekkers.

De **Wetenschappelijke Advies Commissie** (WAC) is ingesteld om een wetenschappelijk oordeel te vellen over m.n. de opzet en uitkomsten van het onderzoek en advies uit te brengen over de inhoud van het slotdocument.

De WAC bestaat uit drie hoogleraren van de onderzoeksinstituten, vier andere hoogleraren (1x Nederlands, 1x Indonesisch, 2x buitenlands), een specialist op het gebied van counter insurgency/ diplomatie en een specialist humanitair oorlogsrecht. Voorzitter WAC is prof. dr. J. Hoffenaar (NIMH). De specialist counter-insurgency was lgen Inf b.d. Mart de Kruif. Specialist militair recht was prof. Terry D. Gill (UvA). Hij werd (op eigen verzoek) vervangen door prof. dr. L.J. van den Herik (internationaal publiekrecht, Universiteit Leiden). Een ander juridisch specialisme dus dan bedoeld in de oorspronkelijke opzet.

De WAC heeft gedurende de looptijd van het onderzoek volgens de onderzoekleiding waardevolle adviezen uitgebracht over de concept deelonderzoeken en m.n. over het concept slotdocument (SD, blz. 19). Of daarmee ook iets is gedaan in de finale documenten, onttrekt zich aan mijn waarneming.

Op het functioneren van de **Maatschappelijke Klankbordgroep Nederland** (MKBG) heb ik meer zicht omdat ik daarvan lid was vanaf de eerste bijeenkomst op 28 augustus 2017 tot de opheffing op 17 februari 2022. De toenmalige voorzitter van het VP (bgen gn b.d. Hein Scheffer) had mij eind 2016 reeds gevraagd of ik het Veteranen platform (VP), samen met penningmeester- VP, Ktz Adm b.d. Hans Peters, wilde vertegenwoordigen in de MKBG.

Omdat ik meende zo de belangen van de Indië veteranen het beste te kunnen behartigen, heb ik toegestemd. Al snel werd echter in de MKBG duidelijk gemaakt dat belangenbehartiging niet tot het takenpakket van de leden behoorde. Uiteindelijk werd na lang discussiëren in maart 2019 de finale versie van het werkdocument, de afspraken tussen onderzoekleiding en (de leden van) de MKBG vastgesteld.

In pt. 2 van dit werkdocument (terug te vinden op de NIOD website) staan de taken van de MKBG. Het gevraagd en ongevraagd advies geven over de uitvoering van de verschillende onderzoeksprojecten, m.n. waar het gaat om de repercussies hiervan op de samenleving. Deze adviezen zijn ook ruimschoots gegeven, m.n. waar het veteranen, KNIL militairen en de Nederlands-Indische samenleving betreft. Het is echter niet in het slotdocument te traceren of de vele adviezen ook tot aanwijsbare bijstellingen hebben geleid.

Pt. 3 stelt dat de leden erop toezien dat het onderzoekproces voldoende recht doet aan de verschillende perspectieven binnen de samenleving. Zij attenderen de programmaleiding op gevoeligheden onder de eigen achterban en waarschuwen indien hiermee volgens hen onvoldoende rekening dreigt te worden gehouden.

Verschillende keren is de onderzoekleiding ook daadwerkelijk geattendeerd op gevoeligheden. Ik noem er enkele waarbij ik mij beperk tot de inbreng van het VP. Vanaf de eerste publiekspresentatie in september 2017 heeft het VP gesteld dat bij een onderzoek naar ‘extreem geweld’ uitleg over de gebruikte terminologie van essentieel belang is. Daarmee kan immers de toon gezet worden en kunnen de uitkomsten worden beïnvloed. Omdat er, ondanks herhaald verzoek, jarenlang niet over terminologie is gesproken in de MKBG, heeft het VP uiteindelijk in januari 2020 een brief naar de onderzoekleiding gestuurd waarin werd gevraagd om dit onderwerp te agenderen. Desondanks is er pas in de (digitale) MKBG bijeenkomsten van 26 januari 2021 en 11 februari 2022 voor het eerst uitgebreid over terminologie van gedachten gewisseld. Dat was ook de enige keer in vier jaar dat een onderwerp intensief werd besproken. Door de jaren heen bleef het In de overige (digitale) bijeenkomsten bij procedurezaken (werkdocument, keuze voorzitter), het bespreken van de (technische) voortgang van het onderzoek en presentaties over de voortgang van de deelonderzoeken.

Bij de beide gedachtewisselingen over terminologie is door de onderzoekleiding het document “Termen, stemmen en perspectieven” (d.d. 30 oktober 2020, zie de NIOD website) geïntroduceerd als basis voor antwoorden op de vele vragen en opmerkingen van de MKBG leden. Overigens heeft de urenlange gedachtewisseling er niet toe geleid dat er ook maar een punt of een komma in dit document is aangepast. Uit het gestelde in het document blijkt een grote mate van (wetenschappelijke) vrijheid van de onderzoekers in het gebruik van termen, perspectieven en stemmen. De onderzoeker kan naar eigen inzicht termen bezigen en uitleggen waardoor inkleuring van uitkomsten mogelijk is.

Zij vinden het daarbij geen bezwaar om politiek-ethische termen te gebruiken in plaats van juridische als dat beter past in de context en het perspectief dat zij beschrijven. Enkele leden van de WAC waren aanwezig bij beide discussies en namen goed kennis van de opmerkingen van de MKBG leden en de zorgen bij de achterban die deze reflecteerden. Zij gaven aan om hier bij hun beoordelingen van de onderzoekresultaten uitgebreid aandacht aan te geven. Het was (mede ?) n.a.v. de urenlange discussie over terminologie bij de onderzoekleiding duidelijk dat het juridisch perspectief voor historici in het algemeen nog niet zo eenvoudig is.

Wellicht is dat de reden dat dit in het slotdocument weinig grondig is afgedaan, hoewel wordt gesteld dat "Terminologie er toe doet" (SD, blz. 31). In het vervolg meer over terminologie.

3. SLOTDOCUMENT en BEVINDINGEN.

Het slotdocument met de titel "Over de grens, Nederlands extreem geweld in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949" is de samenvatting van de 11 deelonderzoeken van het onderzoek *"Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië 1945-1950".* Een samenvatting impliceert al dat die minder genuanceerd en gedetailleerd is dan de afzonderlijke deelonderzoeken. Datzelfde geldt voor de conclusies (SD, blz. 443-476) die een samenvatting van de samenvattingen zijn. Het is dus zaak voor de lezer om zich niet te beperken tot de conclusies en de echt geïnteresseerden raad ik aan om ook de elf separate publicaties te lezen.

Uitgever AUP (Amsterdam University Press) meldt in de in januari 2022 uitgegeven folder over het slotdocument: "Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie die ook in Azië een einde maakte aan de Tweede Wereldoorlog, verklaarde Indonesië zich onafhankelijk. Nederland erkende dit niet en trachtte met geweld regie te krijgen over het proces van dekolonisatie. Dit leidde tot vier jaren van moeizame onderhandelingen en bittere oorlogvoering. In 2005 verklaarde de Nederlandse regering dat Nederland die oorlog 'aan de verkeerde kant van de geschiedenis' niet had moeten voeren. Over het geweld dat de Nederlandse militairen tijdens deze oorlog hadden toegepast, staat echter nog altijd het regeringsstandpunt uit 1969 overeind: er waren wel 'excessen' geweest, maar de krijgsmacht had zich in de regel 'correct' gedragen. Dit officiële standpunt werd de laatste tijd steeds vaker en sterker ter discussie gesteld. In Over de grens zijn op basis van tien afzonderlijke studies de belangrijkste conclusies van het onderzoeksprogramma samengevat. Vanuit verschillende invalshoeken behandelen de auteurs de vraag in welke mate de Nederlandse krijgsmacht op structurele basis extreem geweld toepaste en hoe dat optreden kan worden verklaard. Ook besteden zij aandacht aan de vraag hoe de Nederlandse overheid en samenleving tijdens en na de oorlog met dit extreme geweld zijn omgegaan. Werd het besproken, bestraft of juist toegedekt, en welke ontwikkeling is daarin zichtbaar?".

Merk in deze tekst op dat de auteurs niet de vraag behandelen óf er op structurele basis extreem geweld werd toegepast door de Nederlandse krijgsmacht maar <u>in welke mate</u> zij dit toepasten. Dát er sprake was van structureel extreem geweld is kennelijk een uitgangspunt dat niet verder wordt onderzocht en onderbouwd !

Het Slotdocument (519 blz.) bestaat uit de volgende hoofdstukken:
I Inleiding.

- Achtergrond, uitgangspunten en werkwijze (Gert Oostindie).
- Nederland en Indonesië 1945-1949. De politiek-historische context (Gert Oostindie).
- De oorlog in Indonesië 1945-1949. De militair-historische context (Gert Oostindie, Rémy Limpach).
- Tussenbalans

INTERMEZZO

- De menselijke maat. Op zoek naar verhalen over de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Auteurs: Eveline Buchheim, Satrio Dwicahyo, Fridus Steijlen, Stephanie Welvaart. Titel boek: Sporen vol betekenis. In gesprek met 'Getuigen & Tijdgenoten' over de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog.

II Onderzoeksresultaten.

1. **Haat tegen vreemde elementen en hun medeplichtigen**. Extreem geweld in de eerste fase van de Indonesische revolutie 17 aug 1945 – 31 maart 1946. Auteurs: Esther Captain, Onno Sinke. Titel boek: Het geluid van geweld. Bersiap en de dynamiek van geweld tijdens de eerste fase van de Indonesische revolutie, 1945-1946.
2. **Revolutionaire werelden**. Legitimiteit, geweld en loyaliteit tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Auteurs: Roel Frakking, Martijn Eickhoff. Titel boek: Revolutionary worlds. Local perspectives and dynamics of the Indonesian Independence war, 1945-1949.
3. **Gegevens kosten levens**. De inlichtingenstrijd om Indonesië 1945-1949 Auteur: Rémy Limpach. Titel boek: Tasten in het duister. Inlichtingenstrijd tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949.
4. **De mythe van de "Hollandsche Methodiek"**. Zware wapens in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Auteur: Azarja Harmanny. Titel boek: Grof geschut. Artillerie en luchtstrijdkrachten in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949.
5. **Het recht als wapen**. Het optreden van de Nederlandse justitie tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Auteur: Esther Zwinkels. Titel boek: De Klewang van Vrouwe Justitia. Recht en onrecht in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949.
6. **Stilte, informatie en misleiding** in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949. Auteurs: Remco Raben, Peter Romijn, m.m.v. Maarten van der Bent, Anne van Mourik. Titel boek: Talen van geweld. Stilte, informatie en misleiding in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949.
7. **Zwijgen als strategie**. Internationale visies op de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Auteur: Jeroen Kemperman. Titel boek: Diplomatie en geweld. De internationale context van de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949.
8. **De koloniale schuldclassificatie voorbij**. Nederlands, Brits en Frans extreem geweld in vergelijkend perspectief 1945-1962. Auteurs: Thijs Brocades Zaalberg, Bart Luttikhuis. Wel BMGN (Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden, academisch tijdschrift gewijd aan de geschiedenis van Nederland en België, Volume 135, 2-2020) maar geen AUP publicatie.
9. **Een kwaad geweten**. De moeizame verwerking van de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog in Nederland. Auteurs: Gert Oostindie, Meindert van der Kaaij.

Titel boek: Een kwaad geweten. De worsteling met de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog vanaf 1950.

III Conclusies.

- Conclusies.
- Epiloog. Auteur Hilmar Farid (IND).

Het is in dit artikel ondoenlijk om de ruim 500 bladzijden samen te vatten of op elke bladzijde commentaar te leveren. Ik beperk mij daarom tot voor de Indië veteranen de meest van belang zijnde passages.

In wetenschappelijk werk is het van belang om uitgaande van de onderzoeksvraag/- vragen na te gaan of hierop ook een (wetenschappelijk verantwoord) antwoord wordt gegeven.

Hoofdonderzoeksvraag.
(SD, blz. 17): "Het onderzoek beoogt als gezegd een beschrijvende analyse en verklaring te bieden van het Nederlandse militaire optreden in Indonesië, met ruime aandacht voor de historische, politieke en internationale context, alsmede voor de nasleep van de oorlog.

Meer toegespitst gaat het om de vraag of extreem geweld van de Nederlandse krijgsmacht een structureel karakter had en zo ja, waarom dit plaatsvond, wie hiervoor verantwoordelijk was en in hoeverre toentertijd en later voor dit geweld verantwoording is afgelegd."

Deze tekst wijkt af van die uit de brochure van AUP en het blijft overigens vaag in het slotdocument welke onderzoeksvraag nu eigenlijk beantwoord wordt als het gaat om extreem geweld.
Wat beoogt men te onderzoeken en te beantwoorden m.b.t. het door Nederlandse militairen gepleegde geweld:

- of dit geweld structureel (en systematisch) extreem was;
- of het extreme geweld structureel (en systematisch) was;
- met als uitgangspunt dát het extreme geweld structureel (en systematisch) was, aantonen dat het regeringsstandpunt van 1969 dat het extreme geweld incidenten betrof, herzien moet worden;
- Idem dat eveneens de conclusie dat het merendeel van hen niet betrokken was bij extreem geweld, herzien moet worden. ?

Limpach, die een belangrijk aandeel heeft in dit onderzoek, had in zijn promotie onderzoek (2015) al uitgebreid aangetoond dat de Nederlandse krijgsmacht in Indonesië in de periode 1945-1950 structureel extreem geweld gebruikte en de inlichtingendiensten zelfs systematisch. Zie de conclusies in het boek "De brandende kampongs van Generaal Spoor"(2016).
Ergo, dit onderzoek werpt op de vraag of structureel en systematisch extreem geweld was toegepast, geen nieuw licht en er is dus sprake van een retorische vraag. In plaats van te onderzoeken óf het extreme geweld structureel (resp. systematisch voor de inlichtingendiensten) was, is dit impliciet als uitgangspunt genomen.

(SD, blz. 17) “In de jaren voor 2012, en zeker ook in de jaren daarna, verschenen er steeds meer studies-onder meer geschreven door historici verbonden aan de drie instituten-die de vroegere opvattingen en vooral het regeringsstandpunt van 1969 omtrent het incidentele karakter van ‘buitensporig geweld’ van de Nederlandse krijgsmacht op grond van nieuw bronnenonderzoek in twijfel trokken”.
(SD, blz. 29) “Er zijn steeds meer aanwijzingen gedocumenteerd dat het extreme Nederlands geweld wijdverbreid was en een structureel dan wel systematisch karakter had”.
(SD, blz. 102) “De conclusies van deze publicaties (over extreem geweld, gepubliceerd in de periode 2012-2017) stemmen in die zin overeen dat zij het Nederlandse geweldsgebruik als structureel excessief kenmerken en dus de framing als incidentele excessen afwijzen”.

Als de hoofdonderzoekvraag aan het begin van het slotdocument al niet duidelijk en eenduidig is, is het ook niet verwonderlijk dat de onderzoekresultaten op het punt van structureel en systematisch extreem geweld tot discussie leiden. De uitkomsten hierover in het slotdocument roepen bij mij het gevoel op dat “Barbertje (Nederlandse militairen) hoe dan ook moet en zal hangen”. Daarover verderop meer.

In de **inleiding/ achtergrond** gaat auteur Oostindie in vogelvlucht in op de evolutie van de rechtvaardiging door Nederland van het eigen koloniale beleid door de eeuwen heen naar de vaststelling dat Nederland in de oorlogsjaren 1945-1949 ‘aan de verkeerde kant van de geschiedenis’ (MinBuZa Ben Bot, 2005) heeft gestaan. Hij concludeert dat Bot een uitspraak heeft gedaan over de opportuniteit en impliciet ook over de legitimiteit van het Nederlandse besluit tot grootschalige inzet van militaire middelen (SD, blz. 12).

<u>MinBuZa Ben Bot.</u>

Bot hield op 16 augustus 2005 in Jakarta een toespraak waarin hij het Indonesische volk feliciteerde met het feit dat het de volgende dag, 17 augustus, 60 jaar geleden was dat Sukarno en Hatta met de Proklamasi de onafhankelijkheid van de ‘Republik Indonesia’ uitriepen: “Through my presence the Dutch government expresses its political and moral acceptance of the Proklamasi, the date the Republic of Indonesia declared independence”.

Ook zei hij: ”terugkijkend is het duidelijk dat de grootschalige ontplooiing van militaire middelen **in 1947** Nederland aan de verkeerde kant van de geschiedenis plaatste”. Hij bedoelde daarmee te zeggen dat het conflict beter politiek i.p.v. grootschalig militair (m.n. de beide politionele acties) had moeten worden opgelost. Dat vinden we terug in het deel ‘internationale politieke context’ (SD, blz. 379), “De bestudering van de internationale visies op de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog voedt de gedachte dat het bij conflicten weliswaar belangrijk is de grens tussen ‘buitensporig’ (lees: extreem) en regulier oorlogsgeweld scherp in het oog te houden, maar dat het nog belangrijker is de grens tussen onderhandelingen, hoe moeizaam deze ook verlopen, en de inzet van militair geweld streng te bewaken.”

In het slotdocument wordt Bot meerdere malen geciteerd, echter slechts eenmaal volledig, d.w.z. inclusief de toevoeging ‘in 1947’. Door dit structureel weg te laten, wordt de suggestie gewekt dat Nederland door het zenden van troepen vanaf 1945 aan de verkeerde kant van de geschiedenis stond, of anders gezegd, helemaal geen troepen had moeten/ mogen sturen maar direct de Republiek had moeten erkennen. De legitimiteit van de inzet van militaire middelen wordt meerdere keren ter discussie gesteld (SD, blz. 12, 26, 410, 429).

Ik vind het slordig dat historici van naam bij herhaling Ben Bot onvolledig en daarmee dus niet correct citeren. Benieuwd wat BuZa daar uiteindelijk van vindt.

Regeringsstandpunt 1969.

Een ander aspect dat meerdere keren in het slotdocument voor komt, is het ter discussie stellen van het oordeel van het kabinet De Jong in 1969 o.b.v. de Excessennota (en sindsdien het officiële Nederlandse standpunt). Dit standpunt was dat zich (m.b.t. het Nederlandse militaire optreden) weliswaar betreurenswaardige **incidenten** hadden voorgedaan maar dat van systematische wreedheden geen sprake was, met een voorbehoud voor systematische wreedheden op Zuid Celebes en bij het verzamelen van inlichtingen over de tegenstander. De krijgsmacht als geheel heeft zich echter correct gedragen.

Van Limpach, die door onderzoekers waar het past met graagte wordt geciteerd, vinden we zijn conclusie op dit punt niet terug in dit onderzoek. Hij stelt op blz. 780 van zijn boek 'De brandende kampongs van Generaal Spoor': "Bijna ten overvloede moet daarom worden benadrukt dat het merendeel van de Nederlandse militairen die van 1945 tot 1949 actief waren in Indonesië, geen massageweld heeft gepleegd. Het kan banaal klinken, maar het blijft belangrijk om vast te stellen dat lang niet alle kampongs in de as zijn gelegd noch alle Indonesische gevangenen zijn mishandeld of vermoord. **De meerderheid van de Nederlandse soldaten en officieren gedroeg zich met betrekking tot extreem geweld met andere woorden correct.** Dit correcte optreden gold echter beslist niet voor de krijgsmacht als geheel, zoals Premier Piet de Jong in de Excessennota van 1969 beweerde".

Ik stel vast dat in dit onderzoek de uitspraak van de Jong (en daarmee het tot nu toe officiële regeringsstandpunt) door de onderzoekleiding wordt gecorrigeerd in die zin dat, zoals Limpach ook reeds in 2015/2016 concludeerde, 'betreurenswaardige incidenten' moeten worden gewijzigd in 'structureel extreem geweld'. In tegenstelling echter tot de conclusie van Limpach (en het kabinet de Jong) dat het merendeel van de Nederlandse militairen geen massageweld heeft gepleegd, laat de onderzoekleiding deze voor Indië veteranen belangrijke toevoeging zonder enige deugdelijke onderbouwing als conclusie in het onderzoek achterwege. SD, blz. 29 meldt "Dat ook de Nederlandse regering inmiddels aanleiding ziet tot herbezinning spreekt uit het besluit tot financiering van dit onderzoek en de toelichting hierop, waarin wordt verwezen naar de harde conclusies van Limpach over het Nederlandse extreme geweld." Bewust onvolledig geciteerd want geen woord over zijn conclusie dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij massageweld. Desgevraagd in de vragenronde na de presentatie op 17 februari kwam er van prof. dr. Schoenmaker (NIMH) ook geen overtuigende verklaring voor dit bewust weglaten. Hij herhaalde slechts dat de conclusies van het kabinet de Jong niet houdbaar zijn zonder op de conclusies van Limpach over hetzelfde aspect in te gaan. Daarmee geeft de onderzoekleiding aan dat de meerderheid van de Nederlandse militairen door het structureel toepassen van extreem geweld, ook al kan men dit niet kwantificeren, betrokken was bij massageweld. Voor mij is dit de meest teleurstellende uitkomst van dit onderzoek.

Onder meer de vertegenwoordigers van het VP in de MKBG hebben in de loop van het onderzoek meerdere malen, zonder succes, de vrees uitgesproken voor- en op de impact op Indië militairen gewezen van- het collectief wegzetten als 'oorlogsmisdadigers'.

SD, blz. 24, “Vanuit kringen van Indiëveteranen en de zeer diverse Indische gemeenschap is de laatste jaren kritiek geuit op een vermeende eenzijdigheid van het onderzoek, die tot uiting zou komen in een benadrukken van a priori verondersteld structureel excessief geweld aan Nederlandse kant, en anderzijds een veronachtzaming of vergoelijking van het Indonesische geweld, in het bijzonder tijdens de bersiap”. De tekst vervolgt helaas niet met ‘de uitkomsten van het onderzoek overziend, hebben zij met hun voorgevoel gelijk gekregen’, dus vul ik dat dan zelf maar zo aan. En zo ‘vermeend’ was die eenzijdigheid niet, het slotdocument bevestigt het nota bene zelf. Zie daarvoor de passage SD, blz. 33 over de focus van dit onderzoek.

Het woord ‘oorlogsmisdadigers’ komt als zodanig in het slotdocument niet voor en is bij de presentatie op 17 februari 2022 ook niet gebruikt. Maar prof. dr. van Vree heeft op 20 februari op TV verklaard dat de term achteraf toch gebezigd had moeten worden in het onderzoek. Dan ontstaat alles bij elkaar het volgende beeld. de conclusie van Limpach dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij structureel extreem geweld, is bewust weggelaten. Daardoor wordt het omgekeerde gesuggereerd, dat het merendeel er wel bij betrokken was. Dat vinden we dan ook terug in de conclusie dat het regeringsstandpunt van 1969 niet langer houdbaar is en herzien moet worden en wel op twee punten, ‘incidenteel wordt structureel’ (al in 2015/2016 aangetoond door Limpach) en het laten vervallen van ‘het merendeel was niet betrokken bij excessen’ (in het onderzoek niet aangetoond). Eén en één is twee, het merendeel van de Nederlandse militairen was betrokken bij structureel extreem geweld en derhalve bij oorlogsmisdaden. Dus zijn alle Nederlandse militairen oorlogsmisdadigers geweest, dat is het beeld dat na dit onderzoek en het TV- optreden van prof. dr. van Vree blijft hangen bij het publiek.

De zin in de eerste kabinetsreactie van MP Rutte op de onderzoekresultaten op 17 februari 2022: “Vandaag moeten we bovendien constateren dat excuses van het kabinet op hun plaats zijn aan iedereen in ons land die met de gevolgen van de koloniale oorlog in Indonesië heeft moeten leven, vaak tot op de dag van vandaag. En dat omvat alle groepen, inclusief de veteranen die zich destijds als goed militair hebben gedragen.” helpt daarbij niet als het beeld wordt geaccepteerd dat dit slechts een minderheid was.

Onderzoek vooringenomen ?

(Indië) veteranen hebben mij de afgelopen jaren geregeld gevraagd of ik dit onderzoek als vooringenomen beoordeel. Onder ‘vooringenomen’ te verstaan “Een oordeel klaar hebben al voordat men de feiten onder ogen neemt” (www.ecyclo.nl en www.woorden.org). Maar de feiten waren al onder ogen gezien in de eerdere onderzoeken van Limpach, Oostindie en in andere historiografie. Dat het standpunt van het kabinet De Jong v.w.b. incidenten bijstelling behoeft, was al door o.a. Limpach aangetoond, ook al had het nog niet tot een gewijzigd regeringsstandpunt geleid. SD, blz. 13: “Maar het regeringsstandpunt dat minister-president (MP) Piet de Jong in 1969 formuleerde is nooit herzien ….”.
“Hoewel sindsdien met enige regelmaat nieuwe onthullingen werden gedaan en bekende zaken opnieuw in de publiciteit werden gebracht, kwamen opeenvolgende kabinetten nooit terug op het standpunt van 1969.” Het is inmiddels wel duidelijk dat dit als een van de belangrijkste doelstellingen van dit onderzoek kennelijk nu wel moet gaan gebeuren.
SD, blz. 105, “Op basis van de wetenschappelijke inzichten bij de aanvang van het onderzoek was er nauwelijks reden om te twijfelen dát de Nederlandse krijgsmacht zich tijdens deze

oorlog meer dan incidenteel aan buitensporig geweld had schuldig gemaakt." Ook als men 'vooringenomen' definieert als dat reeds bij aanvang van dit onderzoek de (belangrijkste) uitkomsten vaststonden, dan kost het weinig moeite de vraag bevestigend te beantwoorden. Het is zoals bij een legpuzzel, de stukjes moeten weliswaar nog op hun plaats worden gelegd maar de afbeelding op de doos laat al zien hoe het eindresultaat er moet uitzien. Of zoals ik het reeds in de eerste bijeenkomst van de klankbordgroep in augustus 2017 stelde, de spoorrails (de onderzoeksopzet) ligt, de trein (het onderzoek) kan gaan rijden en het eindstation (de onderzoekresultaten) lijkt ook al bekend.
Er schijnt dan ook weinig licht tussen de uiteindelijke eindresultaten, de in 2017 ingediende en later dat jaar verder uitgewerkte onderzoeksopzet en eerdere onderzoeksresultaten van veel bij dit onderzoek betrokken historici.

Anti koloniale basishouding.

Bij de meeste bij dit onderzoek betrokken onderzoekers constateer ik en ik ben bepaald niet de enige, een antikoloniale grondhouding. Het is niet moeilijk om daarvan in het slotwerk de nodige voorbeelden te vinden.

SD, blz. 26: "Minder omstreden is echter de vaststelling dat het kolonialisme primair werd gedreven door economische en geopolitiek eigenbelang, dat het in de regel-ook in de latere fase van 'ethische' politiek in Nederlands-Indië- een racistisch en paternalistisch karakter droeg, en dat politieke repressie en geweldsuitoefening inherent waren aan de koloniale staat. Dat geldt, zo is een uitgangspunt in dit onderzoek, ook voor het Nederlandse kolonialisme in Indonesië.

De vraag is, of het in een wetenschappelijk onderzoek verantwoord is om er als individu of als collectief politiek/ethische/ ideologische standpunten als basis voor een objectief onderzoek op na te houden. De onderzoekleiding zelf ziet daarin geen bezwaar. Niet alleen past dat in de wetenschappelijke vrijheid maar ook betoogt men dat wordt gewerkt volgens de KNAW richtlijnen waardoor onafhankelijkheid zou zijn gewaarborgd. Bijvoorbeeld het onderzoekcollectief 'Aurore' zet daar echter grote vraagtekens bij (zie: www.dekolonisatie-nedindie.nl/achtergrond).

Niettemin houden de bij het onderzoek betrokken historici een 'slag om de arm' als het over de objectiviteit van dit onderzoek gaat. SD, blz. 23: "De onderzoekers hebben, ongebonden door overheidsstandpunten of andere in de samenleving levende opvattingen, de geschiedenis willen begrijpen. Dit betekent uiteraard niet dat zij, elk afzonderlijk en ook in gezamenlijkheid, volledig vrij zouden zijn van blinde vlekken en vooroordelen."

En zij vervolgen de '*disclaimer*' met SD, blz. 23: "Zij (de historici, LN) beseffen dat in de loop der tijd steeds nieuwe interpretaties van het verleden worden ontwikkeld -'elke generatie schrijft haar eigen geschiedenis'- , maar ook dat die interpretaties mede afhankelijk zijn van de achtergronden en vaak sterk uiteenlopende perspectieven van degenen die die naar een bepaald facet van de geschiedenis kijken, of dat nu vakhistorici zijn of anderen."

Waartoe leidt dit alles in dit onderzoek ?

SD, blz. 26: "De Nederlandse koloniale periode, die in 1942 *de facto* eindigde met de Japanse bezetting, is weliswaar geen onderwerp van deze studie, maar deze duiding van het kolonialisme heeft wel een belangrijke rol gespeeld in onze interpretatie van het Indonesische

nationalisme en de Nederlandse poging na 1945 weer gezag uit te oefenen in de gehele archipel."

Met graagte wordt MinBuZa Ben Bot, in het slotdocument (meestal onvolledig) geciteerd. Dat biedt de historici die betrokken zijn bij dit onderzoek een prima decor waartegen het structureel en systematisch extreem geweld van de Nederlandse militairen kan worden geprojecteerd. Immers, als de Nederlandse oorlogvoering met terugwerkende kracht als onterecht kan worden gekwalificeerd (een mening van hetzij MinBuZa Bot, de onderzoekleiding of beiden), dan kun je als Nederlandse militair ook geen goed meer doen. In het onderzoek wordt dan ook, afwijkend van wat de subsidieverstrekker had beoogd, alles wat maar enigszins positief zou kunnen uitpakken voor het Nederlandse optreden, zoals humanitaire activiteiten en (reacties op) Indonesisch extreem geweld, bewust buiten het onderzoek gehouden.

<u>Sympathie voor Indonesische perspectief.</u>

In het onderzoek valt nog een aan het anti kolonialisme gerelateerd aspect op, namelijk een grote sympathie voor het Indonesische perspectief. Dat uit zich op verschillende wijzen en ook op dit punt rijst de vraag of dat de objectiviteit van het onderzoek niet in de weg staat.

- De titel van het onderzoek moet de 'lading dekken'. Dan zeggen de volgende woorden in de titel in feite al genoeg.

  Onafhankelijkheid. (SD, blz. 27) "Met de toevoeging van 'onafhankelijkheid' aan de titel van het programma ….. is op voorstel van de Indonesische onderzoekers dit perspectief expliciet gemaakt." Met perspectief wordt hier bedoeld dat "In het Indonesische perspectief de Nederlandse koloniale periode al op 9 maart 1942, met de capitulatie van Japan, ten einde gekomen en was de onafhankelijke Republiek Indonesië op 17 augustus 1945 een voldongen feit. Vanuit deze optiek was de Nederlandse bestuurlijke en militaire terugkeer daarom een onrechtmatige poging tot herbezetting of rekolonisatie, en was er vervolgens sprake van een oorlog tussen twee staten waarbij Nederland als agressor op Indonesisch grondgebied optrad."
- **Oorlog**. (SD, blz. 27 en 29) Dat de onderzoekleiding veel sympathie heeft voor het Indonesische perspectief blijkt daarnaast uit de woorden 'oorlog' en 'Indonesië' in de titel " Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Oorlog en Geweld in Indonesië, 1945-1950". Naast de verklaring hiervoor (oorlog tussen twee staten) wordt op blz. 29 verder gesteld: "Onze voorkeur voor 'onafhankelijkheidsoorlog' doet recht aan het Indonesische perspectief …..".
- **Indonesië**. (SD, blz. 31) "En als het gaat over de Indonesische archipel gebruiken wij in de regel de aanduiding 'Indonesië', zeker wanneer het gaat over de periode na de capitulatie van Japan. Dat is strikt juridisch genomen een anachronisme…". Dat wordt vervolgens "recht gepraat" met de opmerkingen dat 'Indonesië' al sinds de late negentiende eeuw gangbaar was en verder dat de Nederlandse instanties het vanaf 1948 ook zelf gingen hanteren, bijvoorbeeld in de doelstelling om tot een Verenigde Staten van Indonesië te komen en in de wijziging van de 'Í' in het KNIL van 'Indisch' naar 'Indonesisch' (vanaf september 1948).
- **De Republiek**. In het slotdocument wordt de aanduiding 'de Republiek', die verschillende betekenissen heeft, zonder nadere duiding door elkaar gebruikt waarbij

- de suggestie wordt gewekt dat steeds sprake is van de ‘Republik indonesia ’ zoals Soekarno en Hatta die op 17 augustus 1945 voor ogen hadden. Echter heeft, althans in het Nederlandse perspectief, ‘de Republiek’ meerdere betekenissen. Bijvoorbeeld de ‘Republiek’ zoals door Nederland *de facto* erkend in het Akkoord van Linggarjati (SD, blz. 56) omvatte slechts Java, Sumatra en Madoera.
- **Terminologie**. (SD, blz. 31) “Terminologie doet er dan ook toe. In deze studie is getracht afstand te nemen van vaak impliciete veronderstellingen en oordelen in het woordgebruik van weleer, omdat die woorden doortrokken waren van een specifiek koloniaal perspectief en aan de basis lagen van een eenzijdige framing.” In dit onderzoek worden daarom diskwalificerende omschrijvingen, zoals ‘terroristen’, ‘extremisten’, ‘bandieten’, rampokkers’ en ‘bendes’ vermeden, zonder daarbij te vervallen in verbloemend taalgebruik waar het Indonesische gewelddaden of criminele motieven betreft. Een goed voornemen, ware het niet dat geweld en criminele motieven aan Indonesische zijde, met uitzondering van de deelonderzoeken ‘bersiap’ en ‘inlichtingendiensten’, nagenoeg niet aan de orde komt. Waar dat wel het geval is, worden de plegers van (extreem) geweld veelal met het neutrale (en dus verbloemende) begrip ‘(vrijheids)strijders’ aangeduid terwijl ze dat zeker niet allen waren.
- **Schrijfwijze plaatsnamen**. (SD, blz. 31) “Ook de aanduiding en spelling van Indonesische namen en locaties is niet neutraal. Wij kozen ervoor om in plaats van de koloniale overal de hedendaagse Indonesische aanduidingen en spellingen te hanteren, uiteraard met uitzondering van citaten.” ‘Wij kozen ervoor’, zonder nadere motivering, daar moet de lezer het maar mee doen. Ik gok er op dat het is om tegemoet te komen aan het Indonesische perspectief.

Terminologie.

In de inleiding van het slotdocument (SD, blz. 30) wordt beschreven wat wordt verstaan onder structureel en systematisch bij de inzet van extreem geweld ” het verschil tussen structureel en systematisch is geen kwestie van kwantiteit of frequentie, maar meer een kwestie van intentie. **Systematische** inzet van extreem geweld geschiedt met opzet, dat wil zeggen op bevel of met instemming van de hogere militaire en politieke leiding, terwijl bij **structureel** gebruik van extreem geweld sprake is van al dan niet stilzwijgend gedogen of onverschilligheid”. Het overgrote deel van het toegepaste geweld is bevolen, al vanaf de laagste bevelsniveaus sectie-, groeps- en pelotonscommandant. Om te kunnen (ver)oordelen is het van belang te kunnen bepalen wanneer er dan sprake is van **extreem** geweld. In relatie tot van toepassing zijnde wet- en regelgeving krijgt dit immers de betekenis van legitiem of illegitiem toegepast geweld.

SD, blz. 30 stelt dat “de vraag HOE Nederland de oorlog voerde kan worden losgekoppeld van de vraag naar de legitimiteit van de oorlogvoering”. Ik ga ervan uit dat met ‘oorlogvoering’ de toepassing van geweld (strafrecht) wordt bedoeld en niet het voeren van een oorlog. Of het voeren van de oorlog door Nederland legitiem was, is juridisch gezien (internationaal volkenrecht) een andere kwestie. De stelling sec is houdbaar maar legitimiteit speelt een rol als er een waarde oordeel aan gekoppeld wordt en dat gebeurt in het slotdocument.

Op wat moet worden verstaan onder "**extreem**" geeft de inleiding geen antwoord, daarvoor wordt verwezen naar de 'Tussenbalans', verderop in het slotdocument. "In Tussenbalans aan het einde van dit eerste deel vatten wij samen hoe wij een aantal kernbegrippen definiëren en lichten wij de keuze van de deelprojecten toe. Daar zetten wij eveneens uiteen hoe wij in deze studie het begrip **extreem geweld** gebruiken".

SD, blz. 106, "Tegenover het 'incidentele' karakter dat het kabinet- De Jong toeschreef aan 'excessen' staat het in de huidige historiografie dominante beeld dat het extreme geweld een structureel of zelfs deels een systematisch karakter had. Dit roept evenwel de vraag op, op basis van welke criteria dit is vast te stellen. Kwantificering zou een onderdeel van het antwoord kunnen zijn; het is echter duidelijk dat dit een uiterst moeilijke, mogelijk zelfs onbegaanbare weg is, met aan het einde slechts beperkte of fragmentarische resultaten".

En inderdaad wordt in de verschillende deelonderzoeken geconstateerd dat een enigszins betrouwbare kwantificering niet mogelijk is (slachtoffers bersiap (SD, blz. 164 e.v.), Indonesische slachtoffers (SD, blz.444), slachtoffers technisch geweld (SD, blz. 272), slachtoffers Inlichtingendiensten (SD, blz. 453), slachtoffers extreem geweld (SD, blz. 472)).

Ook SD, blz. 107 bevestigt dat het onmogelijk is om het extreme geweld te kwantificeren en dit dus ook niet gebeurt: "Het doel van deze studie is dan ook niet zozeer een uitspraak te doen over de totale omvang van het extreme geweld, als wel zo goed mogelijk aan te geven in welke situaties- binnen of buiten militaire acties- welke vormen van geweld zich al dan niet structureel of systematisch hebben voorgedaan.

Nu kwantificering als criterium niet te hanteren is, hoe kan dan structureel en systematisch extreem geweld wel worden bepaald en nog steeds blijft de vraag onbeantwoord wat onder **extreem** geweld wordt verstaan ?

SD, blz. 106, "De hoofdvraag vergt een conceptuele overweging. In de besproken historiografie worden verschillende begrippen gebruikt, zoals 'buitensporig', 'excessief', 'extreem geweld', 'massageweld' en 'oorlogsmisdaden'. In dit onderzoek hanteren wij bij voorkeur concrete beschrijvingen van zulke daden, en als overkoepelende term het begrip 'extreem geweld."

SD, blz. 107: 'Extreem geweld' wordt als een analytisch begrip gehanteerd en fungeert primair om de aard van de oorlogvoering te beschrijven. Het duidt enerzijds geweld aan dat voor een belangrijk deel buiten directe reguliere gevechtssituaties werd toegepast tegen burgers of tegen al dan niet in het Indonesische leger dienende strijders die na gevangenneming of overgave werden ontwapend, doorgaans zonder directe militaire noodzaak of zonder duidelijk afgebakend militair doel. Anderzijds vonden vormen van extreem geweld ook plaats binnen reguliere gevechtsacties. Het ging dan vooral om de inzet van zware (maar ook lichte) wapens waarbij het risico op burgerslachtoffers te zeer werd veronachtzaamd.

Dat roept nogal wat vragen op, zoals kan de onderzoeker in alle gevallen vaststellen of er sprake was van militaire noodzaak of een duidelijk afgebakend militair doel en is in elke (gevechts)situatie duidelijk of er sprake was van burgers of van strijders (een in dit onderzoek niet nader gedefinieerd begrip) in burgerkleding (zgn. franc- tireurs) ?

'Extreem' duidt aan dat er een zekere norm is overschreden. Als het om de beoordeling van extreem geweld gaat, ligt een juridische norm in de rede. In SD, blz. 107 wordt daarover gesteld: "In het eerste hoofdstuk is gesteld dat er krachtige argumenten zijn om te stellen dat de kern van het humanitaire oorlogsrecht van toepassing was, of althans door Nederland van toepassing werd geacht, en dat het optreden van de Nederlandse krijgsmacht aan die regels kon, en kan worden getoetst". Wat die 'krachtige' argumenten zijn, wordt noch hier, noch in het eerste hoofdstuk duidelijk gemaakt.

Anders dan 'systematisch' extreem geweld, toegepast door inlichtingendiensten en anderen bij het verzamelen van inlichtingen, blijft "**structureel**" extreem geweld een veel moeilijker te onderscheiden vorm van geweld. Daarvoor is de 'definitie', de onderbouwing in het slotdocument te vaag en te weinig concreet om onderscheidend te zijn en dat geldt nog meer voor '**extreem**'.

SD, blz. 107 stelt: "Bij veel van de duizenden gevechtscontacten tussen Nederlandse troepen en Indonesische strijders- vaak letterlijk situaties van doden of gedood worden- is het niet doenlijk om te bepalen of daarbij de grens van proportioneel naar disproportioneel geweld werd overschreden."

Als dan ook nog een betrouwbare kwantificering onmogelijk blijkt, vraag ik mij af hoe de onderzoekers verantwoord tot de vergaande conclusies in het slotdocument kunnen komen. Zo wordt de conclusie van de Jong (1969) dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij structureel extreem geweld, een conclusie die wordt gedeeld door Limpach in zijn promotie onderzoek van 2015 en in zijn boek in 2016, in dit onderzoek op geen enkele wijze onderbouwd.

Technisch geweld.

De publicatie "De mythe van de Hollandse methodiek" van Azarja Harmanny verschijnt naar verwachting in de loop van 2022. Harmanny hoopt op de dissertatie die aan deze publicatie ten grondslag ligt, te promoveren. Hij kan niet eerder publiceren dan na instemming met de dissertatie van zijn promotor. Mijn bevindingen zijn daarom uitsluitend gebaseerd op de samenvatting in het slotdocument.

SD, blz. 272. Met de 'mythe' wordt bedoeld dat generaal Spoor **aan het begin van het conflict** een strijdwijze had geschetst waarbij door kleine, lichtbewapende eenheden mobiel zou worden opgetreden. In werkelijkheid mondde het uit in een hardhandige, weinig onderscheidende en vaak grootschalige toepassing van militair geweld, waarbij vuursteun een belangrijke rol vervulde in het beperken van de eigen verliezen. Het lijkt mij logisch dat als de ontwikkelingen in het conflict daartoe aanleiding geven (zoals de overgang naar contra-guerrilla), ook de strijdwijze wordt aangepast.

SD, blz. 273 "De 'Hollandse Methodiek' was, met andere woorden, in werkelijkheid niet meer dan een mythe geboren uit wensdenken- tenzij we de term opnieuw omschrijven en wel als een methodiek waarbij men weinig onderscheid kon en wenste te maken tussen strijders en niet strijders, bereid was hoge aantallen burgerslachtoffers te accepteren en waarvan vuursteun een onlosmakelijk deel uitmaakte."

De auteur heeft kritiek op de inzet van de Nederlandse vuursteunmiddelen ondanks dat wordt geconcludeerd dat "het in het onderzoek onmogelijk is gebleken om uitspraken te doen over

de mate waarin sprake was van extreem of buitensporig ‘technisch geweld’, of in hoeverre de artillerie en het luchtwapen gezamenlijk verantwoordelijk waren voor het merendeel van de Indonesische slachtoffers. Bovendien is het bij veel acties onmogelijk om zelfs bij benadering aan te geven hoeveel slachtoffers zijn gevallen, laat staan dat we zouden kunnen berekenen hoeveel doden en gewonden het Nederlandse geweld in zijn totaliteit heeft veroorzaakt.”

SD, blz. 272, “Wel kan worden gesteld dat het Nederlandse geweld in algemene zin weinig onderscheidend was, waardoor **de kans op** disproportionele schade en burgerslachtoffers als gevolg van technisch geweld groot was.”

Naar mijn mening geldt dit niet alleen voor Nederlands technisch geweld maar voor technisch geweld in het algemeen. Zeker in de onderzochte periode waren de vuursteunmiddelen (en munitie), van welke partij dan ook, minder precies dan nu. Dus het is een ‘open deur’ dat de kans op disproportionele schade en burgerslachtoffers groot was. Voor een dergelijke conclusie is bepaald geen jarenlang onderzoek nodig. Het geven van één (extreem) voorbeeld, de aanval op Karanganyar, de ‘pars pro toto’ benadering, (waarbij het aantal slachtoffers aan Indonesische zijde niet kan worden vastgesteld, SD, blz. 260) is nog geen bewijs dat het Nederlandse technische geweld tijdens het gehele conflict tot disproportioneel veel Indonesische slachtoffers heeft geleid.

Ook maakt de kans op disproportionele schade en burgerslachtoffers technisch geweld niet per definitie tot (een vorm van) extreem geweld, toegepast door Nederlandse eenheden. Limpach kwalificeert wel een aantal vermeend onrechtmatige inzetten van technisch geweld als vormen van extreem geweld (noot 6, SD, blz.243) maar dan moet dus eerst worden vastgesteld dat het een onrechtmatige inzet betreft. Ook moet worden vastgesteld of technisch geweld ook daadwerkelijk veelvuldig is ingezet (toegepast) en daarbij hoge aantallen slachtoffers en schade heeft veroorzaakt. Zoals we hiervoor zagen, heeft Harmanny dat niet kunnen vaststellen.

In het ‘Brede Indië Onderzoek’ bestaan de meeste bijdragen uit onderzoeken naar de context (historisch, politiek, internationaal), het interviewproject en uit nasleep. In feite geven alleen ‘**technisch geweld’** en ‘**inlichtingendiensten**’ een min of meer gedetailleerde directe beschrijving van door de Nederlandse krijgsmacht toegepast (vermeend) extreem geweld. Als de conclusie uit eerder (uitputtend) onderzoek (2015) van Limpach dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij massageweld, niet langer houdbaar is, dan moeten dus deze twee bijdragen van na 2015 daarvoor de onderbouwing leveren. De conclusies in ‘technisch geweld’ (SD, blz. 272 en 273) leiden in elk geval niet tot de constatering dat grote aantallen artilleristen zich schuldig hebben gemaakt aan ‘oorlogsmisdrijven’, in elk geval niet in aantallen die de door Limpach geconstateerde ‘balans’ laten doorslaan naar de andere kant, namelijk dat ‘het merendeel WEL betrokken was bij massageweld.

Van de ca. 205.000 militairen die aan Nederlandse zijde zijn ingezet in de periode 1945-1949, was maar een beperkt aantal artillerist. Zelfs als we ervan uitgaan dat al het vuursteunpersoneel van hoog tot laag daadwerkelijk is ingezet bij beschietingen, dan nog is dit maar een fractie van het totale personeelsbestand. Volgens Elands (“NIMH Bibliografie Indië, 2016) telden KL en KNIL gedurende het gehele conflict 41 afdelingen veldartillerie. Een afdeling bestond uit 2 batterijen van elk 4 (soms 3) stukken.

De eerste afdelingen waren pas eind 1946 operationeel. Een deel van de artillerie is ook nog grotendeels in een infanterierol ingezet bij gebiedsbewaking, een deel is zelfs in het geheel niet ingezet geweest als artillerie. Het totale aantal artilleristen komt niet uit boven 10.000 militairen (organieke sterkte RVA (= 3 afdelingen) bedraagt 673 pax, bron Bouman, "Succes in een verloren oorlog").

Kortom, het aantal artilleristen (de inzet van het luchtwapen en scheepsgeschut komen nauwelijks ter sprake in de samenvatting in het slotdocument) dat betrokken zou kunnen zijn bij structureel extreem geweld, is minder dan 10.000 en rechtvaardigt niet dat de eerdere conclusie van Limpach (2015) dat het merendeel van de Nederlandse krijgsmacht niet was betrokken bij massageweld, in dit onderzoek bewust genegeerd wordt.

Inlichtingendiensten.

In dit deelonderzoek (SD, blz. 203-239) analyseert dr. Limpach het in de inlichtingenstrijd gebruikte extreme geweld vooral aan Nederlandse zijde maar ook aan de Indonesische kant (SD, blz. 221-228). Reeds eerder had Limpach in zijn promotie onderzoek (2015) geconcludeerd dat bij het verzamelen van inlichtingen systematisch extreem geweld werd gebruikt. Het deelonderzoek is dan ook meer een verdieping en verbreding dan dat er significant nieuwe informatie wordt gepresenteerd.

SD, blz. 205: "Tijdens de onafhankelijkheidsoorlog werden circa 5000 tot 6000 militairen voor het cruciale inlichtingen- en veiligheidswerk ingezet. Op een sterkte van 220.000 militairen aan Nederlandse zijde, was derhalve slechts 2,5 tot 3 procent van de militairen in het inlichtingendomein werkzaam."

Evenmin als de max. 10.000 artilleristen het verschil maken, geeft max. 6.000 man inlichtingenpersoneel dat zich schuldig gemaakt kan hebben aan de toepassing van systematisch extreem geweld, voldoende onderbouwing om de conclusie van Limpach dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij massageweld, in dit onderzoek bewust te negeren.

4. HOE NU VERDER ?

Nadat op 17 februari resultaten van het onderzoek waren gepresenteerd, volgden nog dezelfde dag verschillende reacties. Niet alleen van veteranenorganisaties zoals het Veteranen Platform (VP) en het Nederlands Veteranen Instituut (NVi) maar ook een mondelinge eerste reactie van Minister President Rutte, een brief met een eerste kabinetsreactie naar de TK der SG en persberichten van het genootschap Aurore, KVEO en NIM. Een dag eerder reeds had MinDef drs. Ollongren een brief naar het huisadres van alle Indië veteranen gestuurd. Op 3 maart heeft het VP per brief en op haar website een oproep aan de volksvertegenwoordigers gedaan om een vervolg te geven aan het Indië onderzoek. Al deze reacties zijn als bijlagen bij dit artikel te lezen.

Mondelinge eerste kabinetsreactie (**17 februari 2022**) van MP Rutte.

Ondanks dat 'het kabinet een oordeel zal vellen nadat het onderzoek volledig is afgerond en het geheel van de resultaten kan worden gewogen', geeft MP Rutte in zijn uitgesproken eerste reactie op 17 februari 2022 aan dat "De belangrijkste conclusies van het rapport zijn hard

maar onontkoombaar en het kabinet onderschrijft die conclusies. We moeten de beschamende feiten onder ogen zien". Hij vervolgt met "Het beeld dat uit dit onderzoek oprijst, strookt niet met de conclusie die het kabinet-De Jong trok in de excessennota uit 1969, namelijk dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen. Ook dat moeten we ruim een halve eeuw later voluit erkennen, door vandaag afstand te nemen van die conclusie".

Opvallend dus dat MP Rutte (die op dat moment in Parijs was) namens het kabinet al enkele uren na de presentatie met zo'n stevige en voor Indië veteranen ronduit belastende uitspraak komt en dit zonder dat hierover in de kamer is gedebatteerd. Het maakt duidelijk hoe de subsidieverstrekkers over de uitkomsten oordelen, ook al verschijnen er na mei 2022 nog zeven publicaties en hebben er nog geen debatten in de TK plaats gevonden. Ook slaan zijn stellige uitspraken elk nog volgend maatschappelijk debat bij voorbaat dood, het is immers niet te verwachten dat het kabinet nog op deze eerdere uitspraken zal terugkomen.

MP Rutte neemt dus niet alleen afstand van een conclusie van het kabinet-de Jong uit 1969 maar ook van een voor veteranen belangrijke conclusie van Limpach uit 2016. En of dat nog niet genoeg is, ook van het gestelde in de kamerbrief van december 2016. Immers Limpach concludeerde na jarenlang uitputtend onderzoek dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij structureel extreem geweld (massageweld). Dus kennelijk had de summa cum laude gepromoveerde Limpach het toch niet goed gezien ! Niettemin nam het kabinet zijn conclusie over en refereerde er zelfs 2x aan in de kamerbrief van december 2016 ! Al direct na publicatie van zijn boek in 2016 werd door sommige critici een schijnbare tegenstrijdigheid geconstateerd, hoe kan het geweld structureel zijn terwijl het merendeel van de Nederlandse militairen hierbij niet betrokken was. Limpach licht dat in zijn boek toe maar kennelijk onvoldoende en niet overtuigend genoeg (of niet gewenst genoeg) want de onderzoekleiding (en/of hij zelf) heeft dit Brede Onderzoek aangegrepen om die conclusie te corrigeren, dat wil zeggen, gewoon weg te laten en te negeren alsof die conclusie nooit getrokken is. De gemiddelde Nederlander zal het niet zijn opgevallen. Weglaten kan uiteraard als er op basis van voortschrijdend inzicht na 2016 nieuwe informatie beschikbaar is gekomen. Dat het geweld structureel was (systematisch voor de inlichtingenorganisatie) en geen incidenten betrof, is na de conclusie van Limpach in 2015/2016 immers geen nieuws meer. Ik heb eerder in dit artikel al betoogd dat die conclusie in het Brede Onderzoek eerder als uitgangspunt is genomen dan dat het is onderzocht.

Ook heb ik geconcludeerd dat de conclusies van de deelonderzoeken 'technisch geweld' en 'inlichtingendiensten' geen aanleiding geven om de eerdere conclusie van Limpach dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij massageweld (structureel extreem geweld), in dit onderzoek (bewust) te negeren.

Brief naar Voorzitter TK der SG (**17 februari 2022**).

Naast de mondelinge reactie van MP Rutte is er op 17 februari 2022 ook een brief naar de Voorzitter van de TK der SG gestuurd, ondertekend door respectievelijk de Ministers van BuZa, MinDef en de SG van het MinVWS. Deze brief wijkt op enkele punten in bewoording iets af van de mondelinge eerste reactie, d.w.z. de tekst is iets genuanceerder en preciezer.

Over de conclusies van het kabinet-De Jong wordt het volgende gesteld “De onderzoekers concluderen dat geen sprake was van incidentele excessen, maar van stelselmatig en wijdverbreid extreem geweld. Zij concluderen ook dat de krijgsmacht als instituut zich hieraan schuldig heeft gemaakt. Deze bevindingen stroken niet met de conclusies die het kabinet-De Jong trok in de excessennota uit 1969. Het kabinet acht het dan ook noodzakelijk afstand te nemen van deze conclusies en aanvaardt ten volle de verantwoordelijkheid voor het collectieve falen van de politieke, bestuurlijke en militaire autoriteiten van destijds….”.

Verderop in deze brief staat nog “De onderzoekers concluderen dat de krijgsmacht als instituut zich schuldig heeft gemaakt aan extreem geweld. Dat betekent uiteraard niet dat elke individuele militair zich daaraan schuldig heeft gemaakt.” Dat laatste lijkt mij nogal een ‘open deur’ en ‘als instituut’ moet kennelijk verhullen dat de eerdere conclusie van De Jong en Limpach dat “het merendeel van de Nederlandse militairen niet was betrokken bij extreem geweld” in het onderzoek wordt genegeerd. Wat moeten we begrijpen onder “de krijgsmacht als instituut”, de krijgsmacht is toch een organisatie van personeel ?

De kamerbrief besluit met “Zoals toegezegd in de Kamerbrief uit 2017 zal het kabinet de publicaties verder bestuderen en vervolgens met een nadere reactie komen. Daarbij zullen ook de bevindingen worden meegewogen in de deelstudies die in april en mei van dit jaar zullen verschijnen.” Dat is dus iets anders verwoord dan MP Rutte in zijn toespraak. Helaas lezen maar weinig Nederlanders en dus ook (Indië)veteranen kamerbrieven maar hebben velen wel de toespraak gehoord.

Op zondag **20 februari 2022** was prof. dr. Van Vree in een televisieprogramma om een toelichting te geven de op 17 februari gepresenteerde onderzoekresultaten. Daarbij gaf hij aan dat in het onderzoek niet werd gesproken over ‘oorlogsmisdaden’ maar dat dit eigenlijk wel had gemoeten. Via “de achterdeur” heeft hij deze term zonder nadere definiëring toch in de discussie ingebracht want het werd gretig overgenomen door de media in de dagen daarna. Immers bij de discussie in de MKBG over terminologie is uitgebreid stilgestaan bij dergelijke begrippen, werd duidelijk dat de juridische invalshoek gecompliceerd is (SD, blz. 30) en daardoor komt deze kwalificatie in het slotdocument niet voor. Op deze wijze alsnog introduceren van de beladen term ‘oorlogsmisdrijf’ in combinatie met het bewust negeren van de conclusie uit het eerdere onderzoek (2015) van Limpach (en van het kabinet-De Jong 1969) dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij structureel extreem geweld (massageweld), wordt de vrees van Indië veteranen die zij lopende het onderzoek al hadden, namelijk dat zij collectief als oorlogsmisdadigers zullen worden weggezet, bewaarheid.

Op 17 februari zijn het slotdocument en vier publicaties gepresenteerd. Nog zeven andere publicaties staan op de rol voor mei 2022 en mogelijk nog wat later.

Als reactie op de publicaties zal er in de TK der SG over de onderzoekresultaten worden gedebatteerd. Op 9 maart is er reeds een zgn. technische briefing geweest door de drie directeuren van de onderzoeksinstituten voor de Vaste Kamer Commissie Buitenlandse Zaken die *live* te volgen was via internet. Echter in een eerste reactie onderschrijft MP Rutte namens het kabinet de uitkomsten van het onderzoek, dus wat valt er dan nog van de debatten te verwachten ?

Waarschijnlijk door de Russische invasie van Oekraïne die prioriteit opeiste, is de media aandacht voor de eerste uitkomsten van het onderzoek tot nu toe relatief gering geweest. Echter komen er gespreid in 2022 nog 7 publicaties, die mogelijk nog media aandacht zullen genereren.

Het VP heeft op 2 maart 2022 een oproep gedaan aan de volksvertegenwoordigers voor het initiëren van een vervolgonderzoek waarin bijv. dit en andere aspecten opnieuw beschouwd moeten worden. Mede naar aanleiding daarvan gaat de kamer zich breed oriënteren over de uitkomsten het onderzoek door met direct en indirect betrokkenen en belanghebbenden te spreken. Op 23 en 30 mei is een vijftal bijeenkomsten gepland met de Vaste Kamer Commissie voor Buitenlandse Zaken. Uitgenodigd is een divers gezelschap met vertegenwoordigers van organisaties die hebben deelgenomen in de MKBG. Verder een lid van de WAC, een onderzoeker, een dienstweigeraar, een lid van de onderzoekleiding, de Ambassadeur van Indonesië, twee personen die bekend zijn met het Indonesische perspectief, en vertegenwoordigers van ARQ, Maluku 4 Maluku, Indisch Platform en Aurore. Kortom, men wil zich zo veel mogelijk meningen horen van personen en instanties die de uitkomsten van het onderzoek wel, niet of gedeeltelijk onderschrijven.

Publiciteit zullen vermoedelijk ook de maatschappelijke debatten opleveren die lokaal, regionaal en landelijk zijn voorzien. In zijn eerste reactie op de onderzoeksresultaten heeft MP aangegeven “Het maatschappelijke debat dat er ongetwijfeld gaat komen, moet er ook komen. Het kabinet zal aan dat debat deelnemen en het ook ondersteunen.

“Het is belangrijk dat de stem wordt gehoord van de verschillende groepen in onze samenleving die het meest door dit onderzoek worden geraakt. Wat betekent het voor hen? En wat moet het voor ons allemaal betekenen, als samenleving?”

Gelet op de opstelling en mening van het kabinet die immers de belangrijkste conclusies van het onderzoek onderschrijft, verwacht ik dat de inbreng van Indië veteranen in deze debatten gering zal zijn. Tijdens het jarenlange onderzoek is die genegeerd, er is althans niets mee gedaan is mijn ervaring en dat zal in de debatten vermoedelijk niet veel anders zijn. Veteranen die een poging willen doen om te nuanceren, worden geframed als ‘simpelweg nog niet in het reine gekomen met het verleden’. Zij hebben met hun tegenwerpingen of hun te lange zwijgen immers voor een jarenlange vertraging van dit onderzoek gezorgd ! En ondanks dat het belang van het horen van hun stem wordt geveinsd, is het niet de bedoeling dat zij het momentum uit (het vervolg van) dit onderzoek halen.

Verschillende actiegroepen zoals het Comité Nederlandse Oorlogsschulden hebben er belang bij dat de gepresenteerde onderzoeksresultaten onverkort worden geaccepteerd door het kabinet.

Deze bewijzen (in elk geval voor een belangrijk deel, het is nooit genoeg) wat zij al vele jaren betogen, namelijk dat Nederland als kolonisator Indië (en andere koloniën) eeuwenlang met geweld heeft uitgebuit en dat het nu de tijd is om dit te erkennen en ruimhartig over te gaan tot collectieve en individuele schadevergoeding. Met de te verwachten stroom van nieuwe claims zullen zij ongetwijfeld nog van zich laten horen en deze claims kunnen in de komende jaren als '*cliffhanger*' voor publiciteit in de media dienen.

Mochten n.a.v. de uitkomsten van het onderzoek en de excuses die mogelijk nog volgen, schadeclaims worden gehonoreerd, dan is het niet meer dan rechtvaardig dat in het kader van "schoon schip maken" ook claims van KNIL militairen (backpay) en Indische Nederlanders die hebben geleden onder (de gevolgen van) het dekolonisatieconflict, z.s.m. worden gehonoreerd.

Een andere 'follow up' van dit onderzoek is de verankering in onder meer het onderwijs. SD, blz. 439 (Een kwaad geweten) stelt daarover:

"Wat is de balans, vandaag ? Zonder twijfel is in Nederland het beeld van de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog aan het kantelen, niet alleen waar het gaat om de legitimiteit van de oorlog, maar ook om de wijze waarop de krijgsmacht, onder aansturing van de militaire en politieke autoriteiten, deze oorlog uitvocht. Het perspectief is kritischer dan tevoren, kritischer ook dan hoe wordt geoordeeld over het kolonialisme in bredere zin. Het ligt voor de hand dat dit nieuwe beeld de komende jaren meer verankerd wordt, in de sfeer van **onderwijs** en cultuur, maar ook in politieke verklaringen."

Dat verankering in het onderwijs (nog verder) gaat plaats vinden, ligt voor de hand. De bij het onderzoek betrokken historici hebben allen op een of andere wijze wel een relatie met het (universitair) onderwijs, bij voorbeeld als hoogleraar en begeleider van promovendi en master studenten. Door de 'olievlekwerking' is het een kwestie van tijd voordat de perspectieven die in dit onderzoek zijn verwoord, via onderwijs (en media) in het collectieve geheugen zullen zijn opgeslagen.

De onderzoeksinstituten wordt (op basis van hun kennis uit wetenschappelijk onderzoek en eerdere onderzoeksresultaten) autoriteit toegekend. Het is niet zo maar de eerste de beste historicus die wat beweert, maar hij/zij wordt gedekt door de reputatie van een gerenommeerd instituut waardoor zij een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid dragen voor de uitkomsten van het onderzoeken. Het is dan ook niet vreemd dat de resultaten van dit onderzoek (bijv. als adviezen) terug zullen komen in films, documentaires, artikelen in de geschreven pers, boeken, tijdelijke exposities en musea en mogelijk aanleiding geven tot vervolgonderzoeken. En vanwege de autoriteit van de instituten, afstralend op de daaronder ressorterende historici, worden weinig kritische vragen gesteld of het betoogde historisch gezien wel feitelijk correct is. We hebben dat recent nog kunnen zien met de film "De Oost". De gemiddelde Nederlander, waarbij het historisch besef doorgaans ver te zoeken is, zal het allemaal om het even zijn, hij/zij heeft in deze gespannen tijden wel andere dingen aan het hoofd.

Nu het erop lijkt dat het kabinet, blijkens de op 17 februari uitgesproken eerste reactie van MP Rutte de belangrijkste conclusies van het onderzoek onderschrijft, is de kans op het opnieuw aanbieden van excuses aan de Regering van de Republiek Indonesië en aan het Indonesische volk, al dan niet vergezeld van financiële compensatie, te verwachten.

Voor de Indië veteranen is het van belang of dan ook de door Soekarno en Hatta uitgeroepen onafhankelijkheid van Indonesië per 17 augustus 1945 (alsnog) in duidelijke taal *de facto* wordt erkend. Het officiële regeringsstandpunt tot nu toe, werd bij zijn bezoek aan Indonesië op 10 maart 2020 nog eens door koning Willem Alexander verwoord:

"Op 17 augustus (2020) is het 75 jaar geleden dat Indonesië met de Proklamasi zijn plek claimde tussen de onafhankelijke en vrije staten. De Nederlandse regering heeft dit gegeven 15 jaar geleden (2005, MinBuZa Ben Bot) uitdrukkelijk aanvaard in politieke en morele zin." Gelet op de grote sympathie van de onderzoekers voor het Indonesische perspectief, zal hierover door de onderzoekleiding, ondanks dat zij beweert dat het geen 'politiek onderzoek' is, 'achter de schermen' nog wel gesproken worden met het MinBuZa.

In SD, blz. 428 wordt een enkele zin gewijd aan rehabilitatie van dienstweigeraars: "Tekenend is dat ook eerherstel van Indië-weigeraars tot op heden is afgehouden". Rehabilitatie is inderdaad een al langer lopende kwestie. Op 25 juni 2013 heeft de Hoge Raad der Nederlanden uitspraak gedaan in een herzieningsverzoek m.b.t. een arrest 'afwijzing rehabilitatie van dienstweigeraars'. Juridisch gezien waren geen nieuwe feiten aan de orde die alsnog tot rehabilitatie aanleiding zouden kunnen geven. Geadviseerd werd om voor rehabilitatie de politieke weg te bewandelen. In een artikel in Parool van 9 juli 2013 wordt melding gemaakt van het voorstel aan de TK der SG van de partijen SP (van Bommel), D '66 (Sjoerdsma) en GL (van Ojik) om te komen tot rehabilitatie van de ca. 2600 veroordeelde dienstweigeraars via een rehabilitatiewet. De PvdA (Eijsink) is van mening dat rehabilitatie via een wet te lang gaat duren en dat het bij voorkeur op een andere, snellere wijze zou moeten geschieden. Het heeft er niet toe geleid dat die wet er toen is gekomen.

N.B. Volgens de handelingen TK 2011-2012, nr. 3479, d.d. 17 september 2012 zijn er in de periode 1945-1950 voorafgaande aan uitzending **4025** personen gedeserteerd waarvan er **2565** (63,7 %) zijn berecht.

Op 25 maart 2022 stond in het Nederlands Juristen Blad een oproep aan juristen en studenten om mee te denken en te schrijven aan een concept- wetsontwerp rehabilitatie dienstweigeraars. Mogelijk dat het deze keer wel gaat lukken om te komen tot een (concept) wetsontwerp en nu MP Rutte op 17 februari j.l. heeft betoogd dat het kabinet de belangrijkste conclusies van het onderzoek onderschrijft, lijkt de politieke weg die de HR reeds in 2013 adviseerde, gebaand.

5. EPILOOG.

We zijn inmiddels ruim vier jaar en zes miljoen euro verder en de terechte vraag rijst, wat weten wij nu meer dan vóór dit onderzoek. De onderzoekers gaven bij de presentatie op 17 februari 2022 zelf het antwoord.

Echt nieuwe dingen zijn niet ontdekt maar alles wat wij tot nu toe weten, maar gefragmenteerd in de historiografie te vinden is, is nu op een rijtje gezet, verdiept en verbreed. Daardoor ontstaat een beter en compacter beeld van dit deel van de koloniale geschiedenis van Nederland. Daarbij is er meer oog voor het Indonesische perspectief en hebben vele stemmen (de menselijke maat) een plaats in het onderzoek gekregen. Van meet af aan heeft de onderzoekleiding aangegeven met dit onderzoek de geschiedenis van de dekolonisatieperiode 1945-1950 te willen herschrijven.

Met een anti- koloniale grondhouding, een eenzijdige focus op het Nederlandse geweld, de uitgesproken sympathie voor het Indonesische perspectief, het bewust weglaten van al de aspecten die een positiever beeld van het Nederlandse optreden tonen (zoals humanitaire acties) en dat alles overgoten met een ideologisch en moralistisch 'schuld en boete' sausje, lukt dat wel. En blijkens de eerste kabinetsreactie, uitgesproken door MP Rutte op 17 februari 2022, is deze versie van de 'herschreven geschiedenis' de regering welgevallig. 'Pijnlijk' voor de Indië veteranen, zegt MP Rutte. Dat is het zeker, niet alleen de uitkomsten van dit onderzoek maar meer nog dat het kabinet, alle geregelde lof uitingen richting veteranen ten spijt, de nog ca. 5.000 in leven zijnde Indië gangers door onverkorte acceptatie van de onderzoekresultaten en zonder wederhoor, als een baksteen laat vallen. Op z'n minst zou het kabinet moeten eisen dat de conclusie van Limpach uit 2016 dat het merendeel van de Nederlandse militairen niet betrokken was bij structureel extreem geweld, hetzij alsnog terug komt als conclusie in dit onderzoek of deugdelijk wetenschappelijk onderbouwd wordt.

Immers de vrees van Indië veteranen dat zij in dit onderzoek collectief dreigden te worden weggezet als 'oorlogsmisdadiger', ook al is deze term in het slotdocument niet gebezigd maar wel daags na de presentatie van de onderzoekresultaten door prof. dr. van Vree via de TV alsnog publiekelijk gemaakt, is bewaarheid geworden door het uitsluitend focussen op de verklaring van De Jong (1969) en de conclusie van Limpach (2015/2016) bewust te negeren.

In een open brief van het Veteranen Platform aan de volksvertegenwoordigers van 3 maart 2022 worden zij opgeroepen om een vervolg te geven aan de uitkomsten van dit Indië onderzoek. VOMI onderschrijft deze oproep volledig en is tevreden dat er in mei gehoor aan wordt gegeven. Namens de Indië gangers en hun nazaten hoop ik dat het kabinet, net als in de kamerbrief van december 2016, nog steeds de conclusie van Limpach dat de meerderheid van de Nederlandse militairen 'schone handen' had, onderschrijft. De uitkomsten van dit onderzoek op dit punt geven immers geen aanleiding tot een andere conclusie !

Laat ik tot slot duidelijk zijn, ik ben tegen het toepassen van extreem geweld. Zeker als er aantoonbaar sprake is van het ontbreken van een militaire noodzaak. En het plegen van excessen zoals plundering en verkrachting zijn professionele militairen onwaardig. De huidige strijd in Ukraine waar getracht wordt oorlogsmisdrijven (extreem geweld) te detecteren en te documenteren, laat zien dat dit nog complex genoeg is, zelfs met de na WO-2 sterk ontwikkelde wet- en regelgeving en de huidige detectiemiddelen. Daarvoor worden specialisten ingezet en dat is niet voor niets. Het blijkt te ingewikkeld om dit (alleen) aan historici over te laten.

Na mijn uitgebreide mening over dit onderzoek, is het niet moeilijk mij te framen als iemand die ‘het (koloniale) verleden niet heeft verwerkt’ en ‘daarmee nog niet in het reine is gekomen.’’ Let wel, het gaat hier om het perspectief van de dekolonisatieperiode van een groep van veelal gelijkgestemde historici. Ik heb de meesten van hen in de afgelopen jaren ontmoet en ik heb van nabij de totstandkoming van dit onderzoek meegemaakt. Daarom kan ik op voorhand goed met zo’n eventuele framing leven.

1e reactie van minister-president Mark Rutte na de presentatie van het onderzoeksprogramma 'Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950'

Toespraak | 17-02-2022

1e reactie van minister-president Mark Rutte na de presentatie van het onderzoeksprogramma 'Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950' op 17 februari 2022.

Goedemiddag,

Elke generatie moet zich opnieuw tot het eigen verleden verhouden, ook wij, en dat voelen we vandaag heel sterk. Want de uitkomsten van het onderzoeksprogramma ’Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950’ zijn indringend én confronterend. Een tijdgenoot noemde het al ‘het treurspel der gemiste kansen’ en dit onderzoek schetst de tragiek van deze periode nog eens in volle omvang.

Het verhaal van de dekolonisatie is levende geschiedenis, die pijnlijke herinneringen bovenbrengt en emotie oproept. Veel inwoners van Indonesië hebben geleden of lijden nog steeds door wat er toen is gebeurd, als slachtoffer of als nabestaande.

Maar ook in ons land zijn ruim 2 miljoen mensen op de een of andere manier verbonden met de geschiedenis die dit onderzoek beschrijft. Voor sommigen geldt dat heel direct. Voor de Indiëveteranen. Voor de Nederlandse repatrianten en Indische Nederlanders, die naar ons land kwamen met de afschuwelijke herinneringen aan de Japanse bezetting en de periode die bij ons bekend staat als ‘Bersiap’ nog vers in het geheugen. En natuurlijk ook voor de 1e generatie Molukkers die in 1951 voet aan wal zette in ons land.

Veel mensen zijn via familiebanden verbonden met de Nederlands-Indonesische geschiedenis, ook ikzelf. Die 2e en volgende generaties zijn opgegroeid met de Indische verhalen, herinneringen en vaak ook de pijn en het verdriet van hun ouders en grootouders. En die moeilijke geschiedenis, komt vandaag ineens weer heel dichtbij.

De belangrijkste conclusies van het rapport zijn hard, maar onontkoombaar en het kabinet onderschrijft die conclusies. We moeten de beschamende feiten onder ogen zien.

In de jaren 1945-1949 voerde Nederland een koloniale oorlog in Indonesië, waarin, zoals de onderzoekers zeggen, sprake was van ‘stelselmatig en wijdverbreid gebruik van extreem geweld’; tot marteling aan toe. Extreem geweld, dat in de meeste gevallen onbestraft bleef.

De heersende cultuur was er een van wegkijken, afschuiven en een misplaatst koloniaal superioriteitsgevoel. Dat is, zelfs na zoveel jaren, een pijnlijke constatering en we moeten ons dat aantrekken.

Het beeld dat uit dit onderzoek oprijst, strookt niet met de conclusie die het kabinet-De Jong trok in de excessennota uit 1969, namelijk dat de krijgsmacht als geheel zich in Indonesië correct heeft gedragen. Ook dat moeten we ruim een halve eeuw later voluit erkennen, door vandaag afstand te nemen van die conclusie.

Tegelijkertijd moet de eerste verantwoordelijkheid voor deze zwarte bladzijde uit onze geschiedenis worden gelegd waar die thuishoort. En die ligt niet bij de individuele dienstplichtige of andere militairen van toen, die slecht voorbereid op een onmogelijke missie werden gestuurd, die zo goed en zo kwaad als dat ging hun plicht deden, en die in Nederland te maken kregen met een gebrek aan zorg en erkenning. Nee, die verantwoordelijkheid ligt eerst en vooral bij de gezagsdragers van toen: de Nederlandse regering, het parlement, de krijgsmacht als instituut en de justitiële autoriteiten.

In de 1e kabinetsreactie die vandaag naar de Kamer gaat, neemt het kabinet de volle verantwoordelijkheid voor hun collectieve falen, dat ten grondslag lag aan het extreme geweld in de beschreven periode. In 2020 maakte Nederland bij monde van de Koning excuses aan Indonesië voor geweldsontsporingen van Nederlandse kant in de jaren 1945-1949. Dit onderzoek is aanleiding die excuses hier en nu opnieuw onder woorden te brengen: voor het stelselmatige en wijdverbreide extreme geweld van Nederlandse zijde in die jaren en het consequent wegkijken door vorige kabinetten, maak ik vandaag namens de Nederlandse regering diepe excuses aan de bevolking van Indonesië.

Vandaag moeten we bovendien constateren dat excuses van het kabinet op hun plaats zijn aan iedereen in ons land die met de gevolgen van de koloniale oorlog in Indonesië heeft moeten leven, vaak tot de dag van vandaag. En dat omvat alle groepen, inclusief de veteranen die zich destijds als goed militair hebben gedragen.

En daarmee kom ik, tot slot, bij de misschien wel belangrijkste functie van dit onderzoek. Want heling begint bij waarheidsvinding – en bij het gesprek daarover.

Dit pijnlijke hoofdstuk uit onze geschiedenis omvat duizenden en duizenden individuele en heel verschillende verhalen, die zijn verbonden door een nog altijd onvoltooid verleden tijd. Laat daarom dit onderzoek niet het eindpunt zijn in de discussie over ons koloniale verleden, maar een volgende stap in de gezamenlijke verwerking.

Het maatschappelijk debat dat er ongetwijfeld gaat komen, moet er ook komen. Het kabinet zal aan dat debat deelnemen en het ook ondersteunen.

Het is belangrijk dat de stem wordt gehoord van de verschillende groepen in onze samenleving die het meest door dit onderzoek worden geraakt. Wat betekent het voor hen? En wat moet het voor ons allemaal betekenen, als samenleving?

Dat belangrijke gesprek maakt vandaag een nieuwe start en ik spreek mijn grote dank uit aan alle onderzoekers en de drie onderzoeksinstituten voor hun grondige, wetenschappelijke en maatschappelijk zeer relevante werk.

Dank u zeer.

Eerste kabinetsreactie op de uitkomsten van het onderzoeksprogramma 'Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950'.

Op 17 februari 2022 presenteerden het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) een groot deel van de resultaten van het onafhankelijk uitgevoerde onderzoeksprogramma 'Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, 1945-1950'. Over de start van dit onderzoek werd uw Kamer reeds geïnformeerd (Kamerstuk 26 049 nr. 82, dd. 2 december 2016 en Kamerstuk 26 049 nr. 83, dd. 23 februari 2017). Het kabinet dankt alle onderzoekers voor hun inbreng aan dit onderzoeksprogramma en spreekt zijn waardering uit voor deze belangrijke bijdrage aan het maatschappelijk debat over dit onderwerp.

Sinds het verschijnen van de Excessennota in 1969 is gestaag meer bekend geworden over de dekolonisatieperiode, inclusief het geweld waarmee het optreden van de krijgsmacht in Indonesië in de jaren 1945-1949 gepaard ging. Het kabinet constateert dat er de afgelopen jaren meer aandacht en ruimte is gekomen voor kritische zelfreflectie over deze historische periode en de gevolgen ervan.

In 2005 stelde de regering bij monde van toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Bot dat Nederland door de grootschalige inzet van militaire middelen aan de verkeerde kant van de geschiedenis was komen te staan en dat de scheiding tussen Indonesië en Nederland langer heeft geduurd en met meer militair geweld gepaard is gegaan dan nodig was geweest. Later volgden excuses en schadevergoedingen voor weduwen en kinderen van slachtoffers van standrechtelijke executies in Rawagadeh en Zuid-Sulawesi en voor nabestaanden van slachtoffers van zaken van vergelijkbare ernst en aard elders in Indonesië. In 2016 besloot het kabinet dit onderzoeksprogramma van NIOD, KITLV en NIMH te subsidiëren. In 2020 bood Z.M. de Koning excuses aan Indonesië aan voor geweldsontsporingen van Nederlandse zijde in de jaren 1945-1949.

Aanleiding om het onderzoeksprogramma te financieren was de publicatie van het proefschrift *De brandende kampongs van Generaal Spoor* van dr. R. Limpach in 2016. Dit is een onderzoek naar het gebruik van geweld in de periode 1945 -1949. Het onderzoeksprogramma van NIOD, KITLV en NIMH gaat dieper in op de context waarbinnen dit geweld kon plaatsvinden, waarbij ook Indonesische perspectieven zijn meegewogen.

De onderzoekers concluderen dat geen sprake was van incidentele excessen, maar van stelselmatig en wijdverbreid extreem geweld. Zij concluderen ook dat de krijgsmacht als instituut zich hieraan schuldig heeft gemaakt. Deze bevindingen stroken niet met de conclusies die het kabinet-De Jong trok in de Excessennota uit 1969. Het kabinet acht het dan ook noodzakelijk afstand te nemen van deze conclusies en aanvaardt ten volle de verantwoordelijkheid voor het collectieve falen van de politieke, bestuurlijke en militaire autoriteiten van destijds. De regering, het parlement en de krijgsmacht zijn eindverantwoordelijk geweest voor het extreme geweld: door het goed te keuren, weg te kijken en niet op te treden wanneer geconstateerd werd dat een grens was overschreden.

De onderzoekers concluderen dat ook de justitiële autoriteiten onvoldoende of in het geheel niet optraden tegen extreem geweld van Nederlandse zijde en daarmee een legitimerend signaal afgaven. Dit alles heeft de bevolking van Indonesië en anderen onnoemelijk veel leed berokkend.

Destijds waren er al politici, militairen en ambtenaren die worstelden met morele vragen over de juistheid van het Nederlandse optreden. Dat zij geen gehoor vonden voor hun zorgen en twijfels, is pijnlijk.

Het extreme geweld van Nederlandse zijde in Indonesië in 1945-1949 kan niet los worden gezien van de koloniale periode die eraan voorafging. Koloniaal denken bleef ook na de Tweede Wereldoorlog het leidende narratief voor Nederlandse politici en bestuurders, die zich in hun opvattingen, rol en handelen bij de vormgeving van nieuwe verhoudingen onvoldoende rekenschap gaven van de ontwikkeling die het Indonesische onafhankelijkheidsstreven had doorgemaakt en het diepgevoelde verlangen naar vrijheid onderschatten dat hieraan ten grondslag lag. Begrip voor de historische context van toen en de factoren die daarbij relevant waren, mag een beoordeling met de ogen van nu echter niet in de weg staan.

De levens van velen zijn beïnvloed en geraakt door de wijze waarop Nederland zich in de jaren 19451949 opstelde. In de eerste plaats uiteraard de Indonesische bevolking die direct en indirect slachtoffer was van het Nederlandse geweld. Voor het kabinet is dit rapport aanleiding de eerder door Z.M. de Koning gemaakte excuses aan Indonesië voor geweldsontsporingen van Nederlandse zijde in de jaren 1945-1949 opnieuw te verwoorden: voor het stelselmatige en wijdverbreide extreme geweld van Nederlandse zijde in die tijd en het consequent wegkijken van vorige kabinetten passen enkel diepe excuses van het Nederlandse kabinet aan de bevolking van Indonesië. Het kabinet biedt tevens excuses aan ieder in ons land die met de gevolgen van de koloniale oorlog in Indonesië heeft moeten leven, vaak tot de dag van vandaag. Dat omvat alle groepen, inclusief de veteranen die zich destijds als goed militair hebben gedragen.

De onderzoekers concluderen dat de krijgsmacht als instituut zich schuldig heeft gemaakt aan extreem geweld. Dat betekent uiteraard niet dat elke individuele militair zich daaraan schuldig heeft gemaakt. Wat de onderzoekers daarnaast beschrijven, is dat de Nederlandse militairen door de politieke besluitvorming moesten deelnemen aan wat - in retrospectief - een onmogelijke missie was. Door hen een strijd te laten voeren die eenvoudigweg niet gewonnen kòn worden, zijn zij in een buitengewoon moeilijke positie beland, waar zij, en hun naaste familie, nog steeds de last van moeten dragen. Veel KNIL-militairen zagen geen toekomst meer voor zichzelf en hun families in een onafhankelijk Indonesië en moesten onder moeilijke omstandigheden een nieuw leven opbouwen in Nederland, waar hun een allesbehalve warme ontvangst ten deel viel. Nederlanders en Indische Nederlanders en Molukkers die in Indonesië tijdens de Japanse bezetting en de maanden daarna tijdens de periode die in Nederland ook wel bekend staat als Bersiap geconfronteerd waren met grove gewelddadigheden en voor hun leven hadden moeten vrezen, voelden zich na aankomst in Nederland vaak onbegrepen en niet gehoord. Deze verschillende groepen hebben na hun komst in ons land niet de zorg, erkenning en waardering gekregen die ze verdienen.

Het kabinet realiseert zich dat de bevindingen van het onderhavige onderzoeksprogramma voor veel direct en indirect betrokkenen bijzonder pijnlijk zijn en dat zij ook in Nederland een emotionele impact hebben, in het bijzonder op de Indiëveteranen en de Indische en Molukse gemeenschappen. Het kabinet wil de zwarte kanten van deze periode uit onze geschiedenis onverkort onder ogen zien en aanvaarden – met aanvaarden begint immers het verwerken. Het kabinet hoopt dat dit onderzoek helpt deze beladen periode een plaats te geven in de Nederlandse geschiedenis die recht doet aan de historische feiten. Het kabinet zal daaraan actief een bijdrage leveren, in het verlengde van reeds bestaande initiatieven. Het kabinet financiert een publieksprogramma met dialoogsessies met de Indische en Molukse gemeenschap en veteranen. Dit programma wordt uitgevoerd door
Stichting Pelita, Arq Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld en het Nederlands Veteraneninstituut. Er is een contactpunt ingericht waar mensen terecht kunnen met vragen. Het kabinet verwelkomt verder de belangrijke rol die het onderwijs, de musea en culturele en maatschappelijke instellingen spelen bij het breder bekend maken van en discussiëren over deze geschiedenis.

Zoals toegezegd in de Kamerbrief uit 2017 zal het kabinet de publicaties verder bestuderen en vervolgens met een nadere reactie komen. Daarbij zullen ook de bevindingen worden meegewogen in de deelstudies die in april en mei van dit jaar zullen verschijnen.

Veteranen Platform
Belangenbehartiger van Nederlandse Veteranen

Doorn, 17 februari 2022

Herhaling van zetten

Reactie van het Veteranen Platform n.a.v. uitkomsten onderzoek "Dekolonisatie, onafhankelijkheid, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950"

(embargo tot donderdag 17 feb 12.00 uur)

Het Veteranen Platform (VP), als spreekbuis namens alle Nederlandse veteranen en hun relaties, was positief over het initiatief van het Kabinet uit 2016 om een diepgaand onderzoek uit te laten voeren naar de gebeurtenissen tijdens de onafhankelijkheidsstrijd in voormalig Nederlands-Indië in de periode 1945 -1949. De intentie van het Kabinet was duidelijk en is verwoord in de Kamerbrief van 2 december 2016[1]. Het allesomvattend onderzoek zou verbreding en verdieping moeten brengen in de vele reeds bestaande publicaties over dit onderwerp. De Kamerbrief stelt o.a. dat het Kabinet zich realiseert *".. dat een vervolgonderzoek pijn zal kunnen veroorzaken bij de groep Indië veteranen, maar acht het van belang dat een nader onderzoek juist ook aandacht geeft aan de moeilijke context waarin Nederlandse militairen moesten opereren, het geweld van Indonesische zijde, de inzet waarbij geweld geen of nauwelijks een rol speelde en de verantwoordelijkheid van de politieke, bestuurlijke en militaire leiding*". Daarbij werd benadrukt dat het zou moeten gaan om een "*breed opgezet onderzoek naar de context van het geweldsgebruik en de periode van dekolonisatie. ……. Een dergelijk onderzoek dient zich niet te beperken tot de geweldspleging door alle partijen waar veel deelstudies zich op richten, doch nadrukkelijk in te gaan op de brede context van de naoorlogse dekolonisatie (inclusief samenleving) en het politiek, bestuurlijk, justitieel en militair optreden in 1945–1949 in voormalig Nederlands-Indië /Indonesië, zowel vanuit Haags als vanuit lokaal perspectief*".

Het VP, hoewel betrokken in de Maatschappelijke Klankbordgroep, heeft nog geen inzage gehad in alle publicaties van het onderzoek en moet daarom haar standpunt baseren op de inhoud van het Slotwerk en vier deelpublicaties, alsmede enkele andere voorpublicaties.

Het VP is teleurgesteld in de bij haar bekende uitkomsten van het onderzoek omdat het duidelijk niet voldoet aan de oorspronkelijke strekking en intentie van het Kabinet. Daarbij is de vrees, zoals die eerder door het VP is geformuleerd in een reactie op de voorpublicatie van de onderzoeksresultaten[2], bewaarheid geworden. De onderzoekers hebben zich eenzijdig gefocust op het vermeende structureel gebruik van extreem geweld door de Nederlandse krijgsmacht en daarmee worden impliciet onze Nederlandse veteranen en veteranen van het Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger (KNIL) aangewezen als zondebok.[3] Daarbij worden termen gehanteerd als 'systematisch', 'structureel' en 'extreem', zonder duidelijke duiding, dan wel op basis van zelf geformuleerde definities, waar de nodige kanttekeningen bij geplaatst kunnen worden.

[1] Kamerbrief TK 26 049 nr.82 d.d. 2 dec 2016

[2] Brochure ODGOI AUP, d.d. 30 nov 2021

[3] https://veteranenplatform.nl/standpunt-vp-inzake-het-meerjarig-indie-onderzoek/

Het VP is ook teleurgesteld in het wetenschappelijke gehalte van een aantal publicaties. Te vaak worden er eigen meningen, voorkeuren, definities en interpretaties gebruikt die niet of onvoldoende zijn onderbouwd met bronnen, noch zijn gebaseerd op een heldere analyse van de situatie of voorhanden zijnde informatie. Daar waar met grote regelmaat suggestieve termen worden gebruikt als 'systematisch', 'structureel', 'grootschalig' en zelfs grote aantallen slachtoffers worden genoemd, worden die niet onderbouwd met een overtuigende kwantitatieve analyse. Overigens wordt dit laatste met zoveel woorden toegegeven door de onderzoekers. Hiermee vervalt volgens het VP de wetenschappelijke basis voor sommige vergaande conclusies. Het zogenaamde alomvattende (extreme) geweld wordt hierdoor niet bewezen, noch geduid naar aard, omvang, locatie en frequentie. Kortom, het is slechts een bevestiging van wat al langer bekend was, namelijk dat er aan weerszijden gedurende de onafhankelijkheidsstrijd in Nederlands-Indië soms buitenproportioneel geweld is gebruikt. Dit onderzoek voegt dus niets nieuws toe aan de bestaande kennis op dit gebied.

Het is buitengewoon kwalijk dat de suggestie wordt gewekt (niet wetenschappelijk kwantitatief onderbouwd) dat de krijgsmacht als instituut (dus alle Nederlandse militairen) haar boekje te buiten ging, terwijl het (excessief) geweldgebruik van de tegenpartij wordt gebracht als reactief geweld van een vrijheidsstrijder. Ondanks dat er geregeld is geciteerd uit het werk van Limpach, wordt diens constatering dat het merendeel van de Nederlandse militairen schone handen had, niet ontkracht, maar angstvallig vermeden[4].

Feit blijft dat de Nederlandse Krijgsmacht door de regering is ingezet als een van de politieke instrumenten die tot haar beschikking stonden om haar doelen na te streven. Meer dan 200.000 veteranen hebben zich gedurende ruim 4 jaar naar eer en geweten ingezet om de opdracht om orde en rust te brengen, vorm te geven. Dit moest gebeuren in een uitermate complexe en onbekende omgeving en voor hen buitengewoon extreme en omstandigheden, zowel militair, geografisch, klimatologisch, als cultureel. Om goed te kunnen begrijpen, maar vooral ook te kunnen verklaren, wat er is gebeurd, hadden de gebeurtenissen vooral vanuit die context en vanuit de toenmalige tijdgeest moeten worden beschouwd. Het voorliggende onderzoeksresultaat kenmerkt zich echter door een eenzijdige focus op het Nederlandse geweld en veel sympathie voor het Indonesische perspectief. De dekolonisatieperiode is te nadrukkelijk onderzocht vanuit de hedendaagse waarden, normen en ethische overwegingen, waarop een anti koloniale houding en persoonlijke moralistische opvattingen een sterk stempel drukken. Helaas worden hierbij en passant meer dan 200.000 veteranen impliciet weggezet als extreme geweldplegers (oorlogsmisdadigers) en worden zij en hun relaties en nabestaanden geschoffeerd en gestigmatiseerd.

Hoewel in de voornoemde Kamerbrief uitdrukkelijk wordt gevraagd om met name ook onderzoek te doen naar inzet van Nederlandse militairen waarbij geweld geen rol speelde, is er bewust voorbijgegaan aan de talloze voorbeelden waarbij de Nederlandse militairen invulling gaven aan de wederopbouw van de Indische archipel. Voorbeelden waarbij zij de lokale bevolking van voedsel voorzagen, medische hulp boden, humanitaire actie uitvoerden, infrastructuur verbeterden, kortom de wederopbouw letterlijk vorm gaven en het leven voor miljoenen mensen weer dragelijk probeerden te maken.

[4] De brandende Kampongs van generaal Spoor, Limpach, 2016

Inspanningen waarvoor een groot deel van de Indonesische bevolking onze veteranen tot op de dag van vandaag nog steeds dankbaar is.

Het voorliggende resultaat van het meerjarige Indië onderzoek doet volgens het VP geen recht aan een evenwichtige geschiedschrijving en geeft daarmee geen invulling aan de verwachting die door het Kabinet is gewekt in de Kamerbrief. Niet alleen worden de Indië- en KNIL-veteranen onnodig beschadigd, maar indirect ook alle veteranen en hun relaties die zich in latere missies loyaal, integer en naar eer en geweten hebben ingezet en nog steeds inzetten voor de belangen van onze Nederlandse maatschappij.

Onze verwachting is dat de resultaten van het onderzoek een grote impact zullen hebben op de vanwege hun hoge leeftijd en indringende ervaringen kwetsbare Indië veteranen en hun relaties en nabestaanden. Het VP staat klaar om waar nodig kamerraadschappelijk ondersteuning te bieden via het Veteranenloket van het Nederlands Veteraneninstituut.

Namens het bestuur van het Veteranen Platform,

J.F.A.M. van Griensven
Luitenant-generaal b.d.
voorzitter

Oproep om een vervolg te geven aan de uitkomsten van het Indië onderzoek

Doorn, 2 maart 2022

Geachte Volksvertegenwoordigers,

Onlangs, op donderdag 17 februari, zijn de resultaten van het onderzoek ‘Dekolonisatie, onafhankelijkheid, geweld en oorlog in Indonesië, 1945 – 1950’ gepresenteerd. Het Veteranen Platform (VP) heeft daar toen in haar reactie ‘Herhaling van zetten’ expliciet afstand van genomen.

Het VP, een vereniging van meer dan 80 veteranenorganisaties en representant van meer dan 100.000 veteranen en hun relaties, heeft de afgelopen periode gebruikt om de mening en gevoelens te peilen bij zijn leden en in de Nederlandse samenleving.

Het genoemde onderzoek, ingesteld mede naar aanleiding van het boek ‘De brandende kampongs van generaal Spoor’, van Rémy Limpach, had ertoe moeten leiden dat Nederland in ‘het reine’ zou moeten komen met zichzelf en met zijn historie in de onderhavige periode. Het is evident dat dit met name gevoelig ligt bij de veteranenorganisaties. Zij representeren, en/of voelen zich de erfgenamen van, onze Indië- en KNIL-veteranen, hun familie en nabestaanden.

Het VP was en is het eens met het voorgestelde onderzoek zoals vermeldt in de kabinetsbrief aan de Kamer van 2 december 2016 (Kamerstuk 26049-82) en heeft zich in 2016 expliciet ook achter dit onderzoek gesteld. Echter, dan moet de uitvoering van dit onderzoek wel boven elke twijfel verheven zijn en dat is in onze ogen nu niet zo. Dat tast het algemeen draagvlak voor de conclusies aan.

De reden dat wij de resultaten het voorliggende onderzoek niet kunnen accepteren is gelegen in de navolgende factoren.

- Het VP, maar ook uw Kamer, heeft ingestemd met de brief van 2016. Dit onderzoek is niet uitgevoerd naar de letter en in de geest van deze brief.
- De onderzoekscommissie heeft een eigen richting binnen de onderzoeksopdracht gekozen en daarbij vanuit een antikoloniaal perspectief bewust eenzijdig gefocust op het Nederlands gebruik van (vermeend) extreem geweld.
- De antwoorden op de ‘waarom vraag’ ten aanzien van het Nederlands geweldgebruik zijn naar onze mening onvoldoende overtuigend onderbouwd.
- Leden van de Maatschappelijke Klankbordgroep (MKBG) voelen zich bij het leveren van constructieve kritiek tijdens het proces niet gehoord en derhalve niet serieus genomen door de onderzoekscommissie.
- Een lid van de Wetenschappelijke Advies Commissie (WAC) heeft zich eerder al formeel gedistantieerd van de inhoud van het onderzoek.
- Kritische geluiden uit de samenleving zijn geweerd.